

ธรรมชาติการสร้างหรือขยายเผ่าพันธุ์มนุษย์โดยทางบิคาราคาซึ่งที่เป็นอยู่จึงมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับการอบรมเลี้ยงดู

2.5.2 มนุษย์เป็นสิ่งถูกสร้างที่มีความคิดและสติปัญญา

อัลลอฮฺ ﷻ ทรงให้เกียรติแก่มวลมนุษย์ยิ่งกว่าสรรพสัตว์ทั้งหลาย พระองค์ทรงบันดาลมนุษย์ให้มีหู มีตา มีประสาทสัมผัส มีสติปัญญาและมันสมองที่สามารถคิดค้น และซึมซับสิ่งอันเป็นประโยชน์ สามารถศึกษาอบรม และถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ระหว่างกันได้ นับเป็นความโปรดปรานอันยิ่งใหญ่ อัลลอฮฺ ﷻ ครีเสวว่า

﴿ فُلْ هُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا مَّا

تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾

(บทอัลมุลก โองการที่ 23)

ความว่า “จงกล่าวเถิด(มุฮัมมัด) พระองค์คือผู้ทรงบังเกิดพวกเจ้า และทรงให้พวกเจ้ามีหู มีตา และมีหัวใจ ส่วนน้อยเหลือเกินที่พวกเจ้าจะขอบคุณ”

คำว่า “มีหัวใจ” หมายถึง มีความคิดและสติปัญญาที่สามารถซึมซับและรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ (Ibn Kathīr, 1998 : 4/513) ความเป็นผู้มีสติปัญญาจึงนับเป็นลักษณะธรรมชาติของมนุษย์ที่สำคัญที่เอื้อต่อการอบรมเลี้ยงดูอย่างยิ่ง อัลลอฮฺ ﷻ ทรงประทานบุตรให้เป็นของขวัญอันล้ำค่าสำหรับบิคาราคาให้ทั้งสองร่วมกันรับผิดชอบ ดูแล อบรมบ่มนิสัย การที่บุตรจะเติบโตขึ้นมาเป็นคนอย่างไรขึ้นอยู่กับ การอบรมเลี้ยงดูของบิคาราคาเป็นสำคัญ

อัลเกาะซาลี (al-Ghazālī, n.d. : 3/71) กล่าวว่า “บุตรคือของกำนัลอันล้ำค่าที่อัลลอฮฺ ﷻ ทรงมอบให้กับบิคาราคา หัวใจที่ใสสะอาดของบุตรคือธาตุแท้ที่บริสุทธิ์ปราศจากความแปดเปื้อนใด ๆ ทรงประทานให้อยู่ในสภาพพร้อมจะรับการประทับลวดลายและสิ่งชักจูงใด ๆ ที่จะนำพาเขาไป หากเขาได้รับการฝึกและอบรมบ่มสอนให้คุ้นเคยกับสิ่งดีงามเขาก็จะเติบโตท่ามกลางความดีงาม บิคาราคาและทุกคนที่มีส่วนร่วมในการอบรมเลี้ยงดูจะได้รับความผาสุกทั้งโลกคุณาและโลกอาคิเราะฮฺ และหากเขาได้รับการฝึกและอบรมบ่มสอนให้คุ้นเคยกับกับสิ่งชั่วร้าย เขาก็จะประสบกับเคราะห์กรรมและความหายนะ และแน่นอนความคิดหรือบาปก็จะตกอยู่กับผู้ปกครองและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการอบรมเลี้ยงดู”

2.5.3 พัฒนาการของมนุษย์ในแต่ละช่วงวัยเกี่ยวเนื่องกับการอบรมเลี้ยงดู

เมื่อมนุษย์ถูกบันดาลให้มีขึ้น โดยเริ่มก่อตัวเป็นทารกอยู่ในครรภ์ของมารดา อัลกุรอานได้กล่าวถึงพัฒนาการช่วงแรกเริ่มขณะเป็นทารกอยู่ในครรภ์ว่า อัลลอฮฺ ﷻ ทรงสร้างเขาขึ้นมาจากน้ำที่นารังเกียจคือ น้ำอสุจิ ซึ่งได้ไหลพุ่งจากกระดูกสันหลังของชายไปผสมกับน้ำของหญิงในมดลูกของนางและจากนั้นก็กลายมาเป็นมนุษย์ ปรากฏอยู่ในหลายบทหลายโองการในบริบทที่แตกต่างกัน ตั้งแต่ปฐมบทที่ทรงประทานให้กับท่านเราะสูล ﷺ โดยกล่าวถึงที่มาของมนุษย์ว่าถูกสร้างมาจากก้อนเลือดซึ่งเป็นขั้นตอนหนึ่งของพัฒนาการภายหลังการปฏิสนธิ ดังที่อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ أَفْرَأُ بِأَسْمِ رَبِّكَ الَّذِي خَلَقَ ① خَلَقَ الْإِنْسَانَ مِنْ عَلَقٍ ﴾

(บทอัลอะลัก โองการที่ 1-2)

ความว่า “จงอ่านด้วยพระนามแห่งพระเจ้าของผู้ทรงบังเกิด ทรงบังเกิดมนุษย์จากก้อนเลือด”

ในอีกบางโองการ พระองค์ตรัสถึงพัฒนาการของมนุษย์ในครรภ์โดยละเอียด เช่น ในบทอัลมูมิnun อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ مِّنْ طِينٍ ② ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْقَةً فِي قَرَارٍ مَّكِينٍ ③ ثُمَّ خَلَقْنَا الْعِظْمَةَ الْعُلْقَةَ فَخَلَقْنَا الْعِظْمَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا الْمُضْغَةَ عِظْمًا فَكَسَوْنَا الْعِظْمَ لَحْمًا ثُمَّ أَنْشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴾

(บทอัลมูมิnun โองการที่ 12-14)

ความว่า “และขอสาบานว่าเราได้สร้างมนุษย์มาจากธาตุแท้ของดิน และเราได้ทำให้เขาเป็นเชื้ออสุจิอยู่ในที่พักอันมั่นคง (คือมดลูก) แล้วเราได้ทำให้เชื้ออสุจิกลายเป็นก้อนเลือดแล้วเราได้ทำให้ก้อนเลือดกลายเป็นก้อนเนื้อแล้วเราได้เป่าวิญญาณให้เขา กลายเป็นอีกรูปร่างหนึ่ง ดังนั้น อัลลอฮฺ ทรงจำเริญยิ่ง ผู้ทรงเลิศแห่งปวงผู้สร้าง”

อิบนุกอยอิม¹ (Ibn Qaiyim, 1988 : 269) ได้ขยายความโองการจากบทมูมิnunข้างต้นที่กล่าวถึงพัฒนาการมนุษย์ โดยกล่าวว่า อัลลอฮ์ ﷻ ทรงตรัสถึงแรกเริ่มกำเนิดของมนุษย์นั้นถูกสร้างมาจากดิน แล้วจึงถูกสร้างด้วยน้ำเชื้อสุจิตันต่ำต้อย หลังจากนั้นพระองค์ทรงทำให้เขากลายเป็นก้อนเลือด แล้วจึงเป็นก้อนเนื้อ ภายในช่วงระยะเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่รูปร่างและอวัยวะต่าง ๆ ของมนุษย์ได้พัฒนาขึ้นเป็นลำดับ จนกระทั่งอยู่ในรูปของทารกที่มีอวัยวะครบสมบูรณ์

อลี และ อับดุลหัยย (Ali and abd al-Haiy, 1998 : 113-114) กล่าวถึงพัฒนาการในครรภ์ของทารกเป็นระยะต่าง ๆ โดยละเอียด ดังนี้

ระยะที่ 1 คือ ระยะไข่ เป็นระยะที่สเปิร์มเข้าไปผสมกับไข่ในมดลูกของมารดา

ระยะที่ 2 คือ ระยะก้อนเลือดหรือระยะแบ่งเซลล์ เริ่มขึ้นหลังจากการปฏิสนธิหนึ่งสัปดาห์ โดยไข่ที่ผสมแล้วจะไปฝังตัวอยู่ที่ผนังมดลูก

ระยะที่ 3 คือ ระยะก้อนเนื้อ หรือเรียกว่า ระยะตัวอ่อน เริ่มจากปลายสัปดาห์ที่สามหลังการปฏิสนธิ เป็นระยะที่กลุ่มเซลล์จะแบ่งตัวอย่างรวดเร็วโดยที่ลักษณะต่าง ๆ ของมนุษย์จะปรากฏรูปร่างขึ้นในช่วงนี้

ระยะที่ 4 คือ ระยะโครงสร้างอวัยวะ ระยะนี้จะมีการพัฒนาโครงสร้างของอวัยวะต่าง ๆ ตลอดจนรูปลักษณะของตัวอ่อน ขึ้นตอนนี้จะเกิดขึ้นหลังจากสัปดาห์ที่ห้าโดยจะเห็นลักษณะโครงสร้างสำคัญ ๆ เช่น แขน ขา นิ้วมือ นิ้วเท้า รูปหน้า รวมทั้งส่วนสมองและอวัยวะสำคัญอื่น ๆ

ระยะที่ 5 คือ ระยะสมบูรณ์ของโครงสร้าง เมื่อโครงสร้างของอวัยวะได้ถูกสร้างขึ้นกล้ามเนื้อและเนื้อเยื่อต่าง ๆ ก็จะถูกสร้างขึ้นติดตามมาเพื่อหล่อหุ้มโครงสร้างต่าง ๆ จนกระทั่งอวัยวะทุกส่วนมีความสมบูรณ์ โดยที่ความสมบูรณ์ดังกล่าวจะเริ่มต้นจากอวัยวะส่วนบนของร่างกายก่อน แล้วจึงค่อย ๆ ไปสู่อวัยวะส่วนล่าง ขึ้นตอนนี้อวัยวะส่วนต่าง ๆ จะปรากฏลักษณะของมนุษย์ชัดเจนมากขึ้นในระหว่างสัปดาห์ที่เจ็ดของการตั้งครรภ์

ระยะที่ 6 คือ ระยะสมบูรณ์ของทารกในครรภ์ เมื่อผ่านพ้นระยะที่ห้าร่างกายของทารกในครรภ์จะพัฒนาและเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยที่อวัยวะต่าง ๆ และระบบภายในร่างกายจะเริ่ม

¹ อิบนุกอยอิม คือ มุฮัมมัด อิบนุ อะบีบักรฺ อิบนุ อับดุล ฮัคคิมซัยดี อัลหันบะดี ได้รับสมญานามว่า ซัมซุดดีน เป็นที่รู้จักในนาม อิบนุกอยอิม อัลญะฮิยะฮฺ เกิดในปี ฮ.ศ. 691 = ค.ศ.1292 ณ เมืองคัมสัท เป็นศิษย์คนสำคัญของซัยคุลอิสลาม อิบนุกัยมียะฮฺ เป็นผู้บรรยายมารยาทที่ดั่งงามแก่ที่รักใคร่ของคนทั่วไป มีความเชี่ยวชาญในวิชาการหลายสาขา เช่น วิชาฟิกฮฺ คัมฟิรฺ หะดีษ อิสลามกลาบบี ผลงานด้านตำรามากมาย เช่น ซาคูสมะฮาด มะหฺริจตฺ เลกีน กุบบุลกุฎบฺ หุหฺฟะตุลวะคูดฺ และอื่นๆ เสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 751 = ค.ศ.1350 บางท่านกล่าวว่า ฮ.ศ. 752 = ค.ศ.1351 ณ เมืองคัมสัท (al-Zirikli, 1999 6/56)

ทำหน้าที่ของมันในระยะนี้ อันหมายถึงระยะสุดท้ายของการสรรค์สร้างในครรภ์ ดังที่อัลลอฮ์ ﷻ ครัสว่า

﴿ ... ثُمَّ أَنشَأْنَاهُ خَلْقًا آخَرَ فَتَبَارَكَ اللَّهُ أَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴾

(ส่วนหนึ่งจากโองการที่ 14 บทอัลมูมิnun)

ความว่า “...แล้วเราได้เป่าวิญญาณให้เขากลายเป็นอีกรูปร่างหนึ่ง ดังนั้นอัลลอฮ์ ทรงจำเริญถึงและทรงเป็นเลิศแห่งปวงผู้สร้าง”

อิบนุกะษีร์ (Ibn Kathīr, 1998 : 5/461) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า หมายถึง “เรา(อัลลอฮ์)ได้เป่า วิญญาณไปในรูปร่างนั้นทำให้มันเคลื่อนไหวได้มีประสาทสัมผัสแห่งการได้ยิน มองเห็น และรับรู้ สิ่งต่าง ๆ ”

นอกจากพัฒนาการของมนุษย์ขณะเป็นทารกอยู่ในครรภ์ของมารดาแล้ว อัลลอฮ์ ﷻ ครัส เกี่ยวกับการพัฒนาการของบุตรภายหลังคลอดออกมาจากครรภ์มารดาซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการ ในครรภ์ว่า

﴿ هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ ثُمَّ لِتَكُونُوا شُيُوخًا وَمِنْكُمْ مَّنْ يَتُوفَّى مِنْ قَبْلُ وَتَبْلُغُوا أَجَلًا مُّسَمًّى وَلِعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴾

(โองการที่ 67 บทจอไฟร)

ความว่า “พระองค์คือผู้ทรงสร้างพวกเจ้าจากฝุ่นดินและจากเชื้ออสุจิและจากก้อน เลือดแล้วทรงให้พวกเจ้าคลอดออกมาเป็นทารก เพื่อพวกเจ้าจะได้บรรลุนิติภาวะ ของพวกเจ้าแล้วเพื่อพวกเจ้าจะได้เป็นคนชรา และในหมู่พวกเจ้ามีผู้เสียชีวิตในวัย หนุ่มและเพื่อให้พวกเจ้าได้บรรลุนิติภาวะที่กำหนดไว้ และเพื่อพวกเจ้าจะได้ใช้สติปัญญา ไคร์ครวญ”

โองการข้างต้นนี้ ได้กล่าวถึงพัฒนาการทางกายภาพของมนุษย์ไว้อย่างกว้าง ๆ ตั้งแต่เริ่ม กำเนิดและเติบโตจากวัยหนึ่งสู่อีกวัยหนึ่งอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งสิ้นอายุขัย ซึ่งหมายความว่า ทุกช่วงวัยของชีวิตมนุษย์มีพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นระบบ และความเปลี่ยนแปลง ที่ปรากฏเด่นชัดที่สุดคือ พัฒนาการด้านกายภาพ ความทันสมัยของวิทยาการยุคใหม่ทำให้มีการ ศึกษาค้นคว้าอย่างจริงจังเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์ และสิ่งต่าง ๆ ที่วิทยาการสมัยใหม่ค้นพบ

ส่วนแล้วแต่มาสนับสนุนสิ่งที่อัครกูรานได้นำเสนอไว้ก่อนแล้วทั้งสิ้น เช่นเดียวกับที่นักวิชาการมุสลิมหลายท่านได้อธิบายพัฒนาการขั้นตอนต่าง ๆ ของมนุษย์ไว้ ดังนี้

อิบnulญะซี (Ibn al-Jawzi, 1992 : 46) ได้แบ่งพัฒนาการของมนุษย์ออกเป็น 5 ช่วงวัย โดยได้ระบุช่วงวัยไว้เป็นประมาณ คือ

ช่วงวัยที่ 1 ตั้งแต่แรกเกิดถึงบรรลุนิติภาวะ คือ ช่วงวัยทารก วัยเด็ก จนกระทั่งถึงวัยเด็กตอนปลาย

ช่วงวัยที่ 2 ตั้งแต่บรรลุนิติภาวะถึงอายุประมาณ 35 ปี คือ ช่วงวัยวัยรุ่นจนกระทั่งถึงวัยหนุ่มฉกรรจ์

ช่วงวัยที่ 3 ตั้งแต่วัยหนุ่มฉกรรจ์จนถึงอายุประมาณ 50 ปี คือ ช่วงวัยฉกรรจ์จนกระทั่งถึงวัยกลางคน

ช่วงวัยที่ 4 ตั้งแต่อายุ 50 ปีขึ้นไปจนถึงอายุประมาณ 70 ปี คือ ช่วงวัยสูงอายุ

ช่วงวัยที่ 5 ตั้งแต่อายุ 70 ปีขึ้นไปจนถึงอายุขัย คือ วัยชรา

อันวัยซามูรี (al-Naisabūrī) กล่าวว่า ปวงปราชญ์ได้จัดลำดับช่วงวัยต่าง ๆ ของชีวิตมนุษย์ไว้ 4 ระยะ คือ ระยะที่หนึ่ง ระยะกำเนิดและเจริญเติบโต หมายถึงช่วงวัยทารก วัยเด็ก และวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยแห่งการเจริญเติบโต ระยะที่สอง ระยะอยู่ตัว หมายถึงช่วงวัยหนุ่ม วัยฉกรรจ์ซึ่งเป็นวัยที่ร่างกายทุกส่วนหยุดการเจริญเติบโต ระยะที่สาม ระยะถดถอย คือช่วงวัยสูงอายุซึ่งเป็นวัยที่ร่างกายเข้าสู่สภาพแห่งความอ่อนแอและการถดถอย และระยะสุดท้ายระยะเสื่อมสภาพ คือช่วงวัยชราซึ่งเป็นวัยที่ร่างกายทุกส่วนของมนุษย์เสื่อมสภาพลงอย่างชัดเจน (อ้างถึงใน al-Shawkanī, 1995 : 5/277)

เราะซิด ริฎอ (Rashīd Ridā, n.d. 1/232-235) ได้สรุปพัฒนาการตามธรรมชาติของมนุษย์ว่า ประกอบไปด้วย 3 ช่วงวัย พร้อมทั้งลักษณะเด่นของแต่ละช่วงวัย ดังนี้

ช่วงวัยที่หนึ่ง คือ วัยเด็ก เป็นวัยแห่งความสุขสบาย วัยแห่งการยึดตนเองเป็นศูนย์กลางเด็ก ๆ มักกระทำสิ่งต่าง ๆ ตามอารมณ์ความต้องการของตนเองเป็นหลักเนื่องจากยังไม่รู้จักเหตุผลหรือแยกแยะผิดถูกชั่วดี วัยนี้จึงเป็นวัยที่ต้องเผชิญกับการก่อกวนของชัยฏอน

ช่วงวัยที่สอง คือ วัยผู้ใหญ่ เป็นวัยที่ผลแห่งการกระทำจะถูกพิจารณา(ตามความผิดถูกชั่วดี) และเป็นวัยที่มนุษย์จะยึดพลังจิตชั้นสูงเป็นเครื่องตัดสินใจในขณะที่เผชิญกับภาวะคับขัน

ช่วงวัยที่สาม คือ วัยแห่งสติปัญญาและการใคร่ครวญ ผู้ที่อยู่ในวัยนี้จะชั่งน้ำหนักแยกแยะสิ่งดีชั่วโดยยึดหลักบัญญัติศาสนาพร้อมหลักสติปัญญาเป็นเกณฑ์มาตรฐานในการตัดสินใจเพื่อกระทำสิ่งต่าง ๆ

ทัศนคติต่าง ๆ ของนักวิชาการที่ได้ขยายความโองการจากบทอัลฆอฟิร ซึ่งให้เห็นว่าพัฒนาการทางกายภาพของของมนุษย์มีการเปลี่ยนแปลงเป็นขั้นตอนตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของชีวิตจนกระทั่งร่างกายทุกส่วนเจริญเติบโตอย่างสมบูรณ์คงที่แล้วจึงค่อย ๆ ร่วงโรยเสื่อมสภาพลงเรื่อย ๆ ในระยะสุดท้ายของชีวิต เพื่อที่จะย้ำเตือนให้มนุษย์เห็นถึงสังขารของชีวิตและให้ตระหนักอยู่เสมอว่าแม้มนุษย์จะถูกกำเนิดขึ้นมาในฐานะที่ประเสริฐกว่าสิ่งถูกสร้างอื่น ๆ แต่พัฒนาการของมนุษย์ก็เริ่มต้นจากสภาพที่อ่อนแอและกลับคืนสู่ความอ่อนแออีกครั้งจนกระทั่งพบกับการดับสูญเช่นเดียวกับสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ ดังที่ อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا وَشَيْبَةً يَخْلُقُ مَا يَشَاءُ وَهُوَ الْعَلِيمُ الْقَدِيرُ ﴾

(บทอรรถ โองการที่ 54)

ความว่า “ อัลลอฮฺทรงเป็นผู้สร้างพวกเจ้าในสภาพอ่อนแอ แล้วหลังจากความอ่อนแอ พระองค์ก็ทรงทำให้มีความเข้มแข็ง แล้วหลังจากความเข้มแข็งทรงทำให้อ่อนแอ และชราภาพ พระองค์ทรงสร้างสิ่งที่พระองค์ทรงประสงค์ และพระองค์เป็นผู้ทรงรอบรู้ ผู้ทรงอนุภาพ”

อิบนุกะษีร (Ibn Kathīr, 1998: 3/580) ได้อธิบายโองการข้างต้นว่า “มนุษย์นั้นกำเนิดออกมาจากครรภ์มารดาในสภาพที่อ่อนแอไร้พลังกำลัง ต้องอยู่ภายใต้การดูแลของผู้อื่น หลังจากนั้นจึงเจริญเติบโตขึ้นที่ละน้อยจากวัยทารกมาสู่วัยเด็ก ไปสู่วัยหนุ่มสาวและวัยฉกรรจ์ ซึ่งเป็นช่วงวัยแห่งการมีพลังกำลังที่แข็งแรง หลังจากนั้นจึงเริ่มเข้าสู่วัยแห่งการถดถอย อวัยวะต่าง ๆ ในร่างกายเริ่มเสื่อมสภาพลงทีละน้อย จนเข้าสู่วัยชรา และวัยแห่งการร่วงโรย อันหมายถึงการที่ร่างกายกลับคืนสู่สภาพที่อ่อนแออีกครั้ง”

เช่นเดียวกันที่ อิบนุลญะซี (Ibn al-Jawzi, 1984 : 6/310) ได้อธิบายถึงขั้นตอนแห่งพัฒนาการของชีวิตมนุษย์ตามนัยแห่งโองการข้างต้นว่า หลังจากช่วงแห่งความอ่อนแอของวัยเด็ก มนุษย์ก็เข้าสู่วัยหนุ่มที่เป็นวัยแห่งพลังกำลังและความแข็งแรง และหลังจากวัยแห่งความแข็งแรงก็เข้าสู่สภาพความอ่อนแอแห่งวัยสูงอายุ และวัยชราในที่สุด

จากความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับกำเนิดมนุษย์และพัฒนาการของมนุษย์ที่อัลกุรอานและอัลหะดีษ ได้นำเสนอไว้อย่างละเอียดก่อนยุคแห่งความเจริญทางการแพทย์เป็นเวลากว่า 1500 ปี มีเป้าหมายสำคัญเพื่อยืนยันขั้นถึงกำเนิดและพัฒนาการที่แท้จริงของมนุษย์ อัลลอฮฺ ﷻ ทรงบังเกิดมนุษย์ให้มี

รูปร่างและคุณลักษณะพิเศษที่ไม่เหมือนสิ่งถูกสร้างอื่นๆ การตั้งสมมติฐานว่า มนุษย์มีวิวัฒนาการมาจากสัตว์ตามแนวคิดของทฤษฎีบางทฤษฎีหรือมาจากสิ่งอื่นๆ ตามความเชื่อของลัทธิทางศาสนา บางลัทธิ นับเป็นความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริงอย่างมากและถือเป็นการตีค่าบรรพบุรุษผู้เป็นต้นกำเนิดแห่งเผ่าพันธุ์มนุษย์ต่ำกว่าที่สติปัญญาจะรับได้ ผู้ที่มีความคิดเห็นเป็นกลางและได้พิจารณาสิ่งที่อัลกุรอานและอัลหะดีษได้นำเสนอไว้อย่างละเอียดจะยอมรับโดยคุณชี้ว่าหลักการอิสลามเกี่ยวกับกำเนิดและพัฒนาการของมนุษย์สามารถหักล้างทฤษฎี วิวัฒนาการมนุษย์ที่อ้างว่ามนุษย์มีวิวัฒนาการมาจากสัตว์หรือสิ่งอื่น ๆ ได้อย่างสิ้นเชิง

มนุษย์ถูกสร้างให้มีชาติกำเนิดที่ประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งหลายมาแต่แรกเริ่ม มนุษย์ถูกกำเนิดให้มีพัฒนาการเป็นระยะ ๆ และเป็นขั้นตอน และพัฒนาการในแต่ละขั้นตอนของมนุษย์เกี่ยวข้องกับกระบวนการอบรมเลี้ยงดูที่แตกต่างกันออกไป การอบรมเลี้ยงดูทารกในครรภ์ย่อมแตกต่างกับการเลี้ยงดูทารกภายหลังจากคลอด การอบรมเลี้ยงดูเด็กอายุ 7 เดือนกับเด็กอายุ 7 ปี ก็ย่อมแตกต่างกัน ความรอบรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์คือปัจจัยสำคัญที่จะทำให้สามารถกำหนดวิธีการและแบบแผนการอบรมเลี้ยงดูที่เหมาะสม อันจะทำให้ทารกที่ถือกำเนิดมา มีพัฒนาการที่ดีและสมบูรณ์ในทุกด้าน

2.6 แนวทางการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามหลักการอิสลาม

การอบรมเลี้ยงดูบุตรตามแนวทางของอิสลามคือหน้าที่จำเป็นเหนือบิดามารดา และถือเป็นส่วนสำคัญของการนำหลักการอิสลามมาใช้ในชีวิตประจำวัน การอบรมเลี้ยงดูไม่ได้เริ่มต้นเมื่อบุตรถือกำเนิดขึ้นเท่านั้นแต่จะต้องย้อนหลังกลับไปเมื่อบุคคลสองคนมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะสร้างครอบครัว โดยอิสลามกำชับให้เลือกคู่ครองที่ดีมีความเคร่งครัดในศาสนา สามารถให้กำเนิดบุตรได้เป็นการเตรียมความพร้อมเพื่อการอบรมเลี้ยงดูบุตรในทุก ๆ ด้าน ดังนั้นแนวทางการอบรมเลี้ยงดูบุตรในอิสลามจึงอาจแบ่งออกได้เป็นระยะก่อนกำเนิดและหลังกำเนิดจากครรภ์มารดา ดังนี้

2.6.1 การอบรมเลี้ยงดูบุตรก่อนกำเนิดจากครรภ์มารดา การอบรมเลี้ยงดูบุตรก่อนกำเนิดจากครรภ์มารดา แบ่งเป็น 2 ระยะดังนี้

2.6.1.1 ระยะก่อนการตั้งครรภ์ มีข้อปฏิบัติเพื่อปูทางสู่การอบรมเลี้ยงดูบุตรในอนาคต ดังนี้

ก. ส่งเสริมให้เลือกคู่ครองที่ดี ความรับผิดชอบในการอบรมเลี้ยงดูบุตรเริ่มขึ้นเมื่อบุรุษเลือกภรรยาของเขา ซึ่งหมายถึงการเลือกมารดาที่จะมาทำหน้าที่อบรมเลี้ยงดูบุตร การเลือกสตรีที่มีคุณสมบัติพร้อมจะเป็นภรรยาและมารดาที่ดีจึงถือเป็นเรื่องจำเป็นเพื่อที่เธอจะได้อำนาจหน้าที่ปรนนิบัติสามีและอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างดี (Imārah, 2000 : 34 - 35) ดังที่ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

1 ((تُكْحُ الْمَرْأَةُ لِأَرْبَعٍ، لِمَالِهَا، وَلِحَسَبِهَا، وَجَمَالِهَا، وَلِدِينِهَا، فَاطْفَرُ بِيَدَاتِ الدِّينِ، تَرَبَّتْ بِيَدِكَ))

ความว่า “สตรีจะถูกขอแต่งงานด้วยปัจจัยสี่ประการคือ ทรัพย์สินของนาง สักดิ์ตระกูลของนาง รูปร่างของนาง และศาสนาของนาง ฉะนั้นท่านจงเลือกเอาสตรีที่ยึดมั่นในศาสนา เพื่อท่านจะไม่อับจน”

การเลือกคู่ครองที่ดีจึงเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างครอบครัวที่ดี การอบรมเลี้ยงดูบุตรก็จะอยู่ในหลักการอิสลามอันจะเป็นการปูทางให้บุตรเจริญเติบโตและใช้ชีวิตอย่างมีเกียรติ โดยบิดามารดาจะต้องอบรมบ่มสอนพวกเขาตั้งแต่วัยต้นของชีวิตและต้องให้ได้รับสิทธิและหน้าที่อย่างเป็นธรรม (Mahmūd, 1997 : 21) ดังนั้นเมื่อบุรุษต้องการเลือกสตรีมาเป็นคู่ครองควรเลือกสตรีที่มีคุณธรรมและมีความเคร่งครัดในศาสนา เพราะเธอจะทำหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตรได้ดีกว่าสตรีที่เพียบพร้อมด้วยคุณสมบัติด้านอื่น ๆ แต่ขาดคุณสมบัติด้านนี้ (Suwaid, 1996 : 29)

ข. ส่งเสริมให้เลือกคู่ครองที่น่ารักและสามารถให้กำเนิดบุตรได้ มีหะดีษที่รายงานจากมะอฺกิล อิบฺนุ ยะซาร์ กล่าวว่า “มีชายผู้หนึ่งได้ไปพบท่านเราะสูล เขาถามว่าท่านว่า ข้าพเจ้าได้พบกับสตรีนางหนึ่งนางเป็นสตรีที่ดีและสวยงาม แต่นางไม่สามารถจะให้กำเนิดบุตรได้ ข้าพเจ้าควรจะแต่งงานกับนางหรือไม่ ท่านเราะสูลตอบว่า ไม่ควร จากนั้นเขามาพบท่านเราะสูลอีก ท่านก็ได้ห้ามเขาจากการแต่งงานกับนาง เขาจึงมาพบอีกเป็นครั้งที่สาม ท่านเราะสูลจึงกล่าวว่า “ท่านทั้งหลายพึงสมรสกับสตรีที่มีความน่ารักและให้กำเนิดบุตรได้ เพราะฉันจะได้เฝ้าพวกเขาพร้อมกับประชาชาติทั้งหลาย”²

2.6.1.2 ระยะตั้งครรภ์ ในระยะตั้ง ครรภ์มารดาควรต้องดูแลตนเอง และควรได้รับการเอาใจใส่จากบุคคลใกล้ชิดทั้งในด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งถือเป็นระยะเริ่มแรกของการเลี้ยงดูบุตรดังต่อไปนี้

ก. ด้านสุขภาพร่างกาย สตรีที่อยู่ในระหว่างตั้งครรภ์ควรได้รับการดูแลสุขภาพร่างกายเป็นพิเศษกว่าช่วงอื่น ๆ โดยควรได้รับประทานอาหารที่ดีมีประโยชน์ และพักผ่อนอย่างเพียงพอ หากเจ็บป่วยควรได้รับการเยียวยารักษาอย่างทันที่ ปฏิบัติตามข้อผ่อนผันต่าง ๆ ทางศาสนา เช่นงดการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน หากเกรงว่าจะเกิดอันตรายหรือส่งผลกระทบต่อตัวมารดาเองหรือทารกในครรภ์ (Saqr, 1990 : 129) และในกรณีที่หญิงตั้งครรภ์ต้องโทษ เฉพาะอย่างยิ่งโทษ

¹ รายงานโดย บุคอรี, igitab ที่ 47 หน้าที่ 16 หะดีษหมายเลข 4700 และ มุสลิม, igitab ที่ 17 หน้าที่ 15 หะดีษหมายเลข 2661 , ตำแหน่งที่อ้างเป็นของบุคอรี.

² อ้างด้วยหะดีษแล้ว ในหน้าที่ 73.

คดีอาญา ศาสนาให้ประวิงเวลาการลงโทษออกไปจนกว่าเธอจะได้คลอดบุตรแล้ว และหากนางจะต้องให้นมบุตรภายหลังคลอดให้ปล่อยนางไว้อีกสองปีจนกระทั่งนางได้หย่านมบุตรของนาง จึงอนุญาตให้นำตัวไปลงโทษ (al-Tahhān, 2002 : 263)

ข. ด้านสุขภาพจิต เพื่อรักษาสุขภาพจิตของมารดาระหว่างตั้งครรภ์ควรปฏิบัติดังนี้

(1) เข้าใจดีซัดต่ออัลลอฮฺ ﷻ และรำลึกถึงพระองค์ให้มาก ๆ ด้วยการปฏิบัติละหมาดอย่างเคร่งครัด ขอคูอาต่อพระองค์ให้มาก ๆ อ่านอัลกุรอานมาก ๆ เท่าที่เวลา โอกาส และสภาพร่างกายจะเอื้ออำนวย รวมถึงการรำลึกถึงพระองค์ด้วยการกล่าวถ้อยคำสรรเสริญสุคุดีต่าง ๆ เช่น การกล่าว *ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮฺ ชูบหานัลลอฮฺ อัลฮัมดุลิลลาฮฺ และอัลลอฮุอักบร* เป็นต้น ซึ่งจะส่งผลดีต่อมารดาในด้านของการฝึกจิตใจให้มุ่งตรงต่ออัลลอฮฺ ﷻ ทำให้จิตใจสงบและมีสุขภาพจิตที่ดี อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴾

(บทอ์เราะฮฺ ใจองการที่ 28)

ความว่า “บรรดาผู้ศรัทธาและจิตใจของพวกเขาสงบด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮฺ พึงทราบเถิดด้วยการรำลึกถึงอัลลอฮฺเท่านั้น ทำให้จิตใจสงบ”

ขณะเดียวกัน ทารกในครรภ์ก็จะได้ซึมซับการศรัทธาจากการที่มารดารำลึกถึงอัลลอฮฺด้วยถ้อยคำสรรเสริญสุคุดีต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกล่าวประโยคปฏิญาณตน *ลาอิลาฮะอิลลัลลอฮฺ* อันจะเป็นการเปิดโสตประสาท (การได้ยิน) ของบุตรผู้การน้อมรับอิสลามตั้งแต่ระยะเริ่มแรกของชีวิต (‘Ulwān, 1995 : 158)

(2) ระวังระวังสิ่งกระทบกระเทือนอารมณ์และจิตใจ เพื่อไม่ให้ส่งผลกระทบต่อทารกในครรภ์ เนื่องจากภาวะความไม่ปกติทางด้านอารมณ์และจิตใจ ในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความวิตกกังวล ความเครียด ความเศร้าโศก ที่เกิดขึ้นกับมารดาขณะตั้งครรภ์ จะส่งผลกระทบต่อบุตรโดยตรง ดังเช่นที่วิทยาการทางการแพทย์สมัยใหม่ยืนยันว่าโรคต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในเด็กส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากความวิตกกังวล และสภาพจิตใจที่ไม่ปกติที่เกิดขึ้นกับมารดาขณะตั้งครรภ์ (al-Tahhān, 2002 : 262) ขณะเดียวกันช่วงเวลาดังกล่าว เป็นช่วงที่จิตใจขาดการรำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ จึงเป็นโอกาสให้ชัยฎอนเข้าแทรกแซงและช่วยยื้อให้มารดาขณะตั้งครรภ์กระทำการที่เป็นอันตรายต่อตัวเองและทารกในครรภ์ การไม่หมกมุ่นอยู่กับสิ่งไร้สาระจึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้มารดาขณะตั้งครรภ์มีสุขภาพจิตที่ดี ไม่ลืมการรำลึกถึงอัลลอฮฺ ﷻ และจะรอดพ้นจากการรบกวนของชัยฎอน

2.6.2 การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลังกำเนิดจากครรภ์มารดา การอบรมเลี้ยงดูบุตรหลังกำเนิดจากครรภ์มารดาตามหลักการอิสลาม สามารถแบ่งกว้าง ๆ ได้เป็น 2 ระยะ ดังนี้

2.6.2.1 ระยะแรกเกิดถึงสองขวบ ในระยะนี้อิสลามส่งเสริมให้บิดามารดาและผู้เกี่ยวข้องควรปฏิบัติต่อบุตร ดังนี้

ก. บอกข่าวการเกิดและแสดงความยินดีกับทารกเกิดใหม่ การบอกข่าวการเกิดและการร่วมแสดงความยินดีในโอกาสการเกิดเป็นสิ่งที่ศาสนาส่งเสริม เพราะการบอกข่าวดีเป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความปลาบปลื้มยินดี โดยผู้ที่ได้รับการบอกข่าวดีก็ควรไปร่วมแสดงความยินดีเพื่อเป็นการสร้างความปลาบปลื้มให้กับครอบครัวที่ได้ต้อนรับสมาชิกใหม่และยังเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวให้แน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น (Ulwān, 1995 : 73) ดังนั้นเมื่อมีการบอกข่าวการเกิด หรือเมื่อได้รับทราบข่าวการเกิด เป็นที่ส่งเสริมให้ผู้ได้รับการบอกข่าวมอบคำอวยพร (ดูอาอฺ) ความจำเริญและความสิริมงคลแก่เด็กที่เกิดใหม่และครอบครัว การแสดงความยินดีสามารถกระทำได้ที่ขณะที่ได้ทราบข่าวการเกิด และในขณะที่ได้ทราบข่าวการตั้งครรภ์ ดังที่อัลกุรอานได้กล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ในหลายโองการ ซึ่งเป็นการบอกข่าวและร่วมแสดงความยินดีกับการประสูติของบรรดาศาสนทูต เช่น การที่มลาอิกะฮฺ ได้นำข่าวดีมาบอกท่านนบีชะกะรียา عليه السلام ว่าท่านกำลังจะมีบุตรชายชื่อ ยะหฺยูซา ดังที่ อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ فَآتَاكَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّيٰ فِي الْمِحْرَابِ اِنَّ اللّٰهَ يُبَيِّنُ لَكَ بِحَيِّىَ... الْاٰيَةَ. ﴾

(ส่วนหนึ่งจากโองการที่ 39 บท อาละอิมรอน)

ความว่า “และมลาอิกะฮฺได้เรียกเขาขณะที่เขากำลังยืนละหมาดอยู่ในอัลมิหฺรอบว่า แท้จริงอัลลอฮฺทรงแจ้งข่าวดีแก่ท่านด้วยยะหฺยูซา....”

ข. อะซานและอิกอมะฮฺขณะแรกเกิด การอะซานที่หูขวาและอิกอมะฮฺที่หูซ้าย¹ เป็นสิ่งแรกที่ศาสนาส่งเสริมให้บิดามารดาปฏิบัติต่อบุตรเมื่อคลอดออกมาจากครรภ์มารดา ทั้งนี้เพื่อให้สัมผัสแรกแห่งการได้ยินของเด็กได้รับรู้ถึงความยิ่งใหญ่เกรียงไกรของอัลลอฮฺ ﷻ ผู้ทรงประทานกำเนิดอันบริสุทธิ์ การปฏิบัติดังกล่าวเปรียบประหนึ่งการปลูกฝังการศรัทธาและสัญลักษณ์แห่งอิสลามให้แก่บุตรตั้งแต่ลืมตาดูโลก เสียงการอะซานและอิกอมะฮฺจะแผ่ซ่านเข้าไปยังหัวใจของบุตรอีกทั้ง

¹ การอิกอมะฮฺ ที่หูซ้ายทางการแพทย์นั้นเป็นรายงานหนึ่งซึ่งบันทึกโดยอัลบัยฮากิและเป็นที่ยอมรับของบรรดานักวิชาการ แม้วินิจฉัยว่าหูขวาหรือหูซ้าย และในรายงานที่บันทึกโดยอะหมัดระบุว่า ท่านเราะสูล ﷺ อะซานที่หูทั้งสองและมีได้กล่าวถึงอิกอมะฮฺก็ตาม.

เป็นการขับไล่ชัยฏอนให้ออกห่างไกลไม่มาทำอันตรายต่อบุตรด้วย (Ibn Qaiyim, 1988 : 41) เนื่องจากในคำกล่าวอะซานและอิกอมะฮ์ส่วนแล้วแต่เป็นคำสัจดี สรรเสริญอัลลอฮ์ ﷻ และประกอบไปด้วยการเรียกร้องไปสู่การเคารพภักดีต่ออัลลอฮ์ ﷻ เพียงพระองค์เดียว และเป็นแบบฉบับของท่านเราะสูล ﷺ ที่ได้ปฏิบัติไว้ทั้งกับบุตรหลานของท่านและบุตรหลานของเศาะหาบะฮ์ของท่านด้วย ดังมีรายงานจาก อะบิรอฟีอฺ ﷺ ว่า

1 ((رَأَيْتُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَذَّنَ فِي أُذُنِ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ، حِينَ وُلِدَتْهُ فَاطِمَةُ))

ความว่า “ข้าพเจ้าได้เห็นท่านเราะสูล ﷺ อะซานที่หูของหะสันบุตรอาลีเมื่อฟาฏิมะฮ์คลอดเขาออกมา”

แม้การส่งเสริมให้อะซานและอิกอมะฮ์ให้แก่เด็กขณะแรกเกิดจะไม่มีผลต่อพัฒนาการด้านกายภาพอย่างเด่นชัด แต่มีผลอย่างยิ่งต่อจิตวิญญาณ และการกระทำดังกล่าวเป็นสิ่งยืนยันได้ว่าอิสลามให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตภาพหรือจิตวิญญาณของมนุษย์ก่อนการพัฒนาด้านกายภาพ (Imārah, 2000 : 19)

ค. ตะหุญิก ตะหุญิก เป็นคำภาษาอาหรับ หมายถึง การเคี้ยวอินทผลัมให้เปื่อยแล้วนำไปคลึงเบา ๆ กับเพดานปากของเด็กทารก เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า “ การเปิดปาก ”

การตะหุญิก นอกจากจะเป็นแบบฉบับของท่านเราะสูล ﷺ ที่บิดามารดาควรยึดถือปฏิบัติแล้วยังเป็นผลดีต่อสุขภาพของทารกอีกด้วย อุลวาน (Ulwān, 1995 : 77) กล่าวว่า การตะหุญิกมีผลดีต่อการกระตุ้นการทำงานของประสาทสัมผัสการรับรสและอวัยวะในช่องปากของทารก และเริ่มเรียนรู้การดูดกลืน ซึ่งจะเห็นผลดีต่อการดูดนมจากเต้านมมารดาอย่างเป็นธรรมชาติมากที่สุด และที่ดียิ่งของการตะหุญิกควรให้อินทผลัม เพราะเป็นแบบฉบับของท่านเราะสูล ﷺ ทั้งนี้เนื่องจากอินทผลัมเป็นผลไม้ที่มีรสหวานตามธรรมชาติและประโยชน์ของมันก็เป็นที่ยอมรับของวงการแพทย์แผนปัจจุบันว่ามีประโยชน์ต่อกระเพาะอาหาร การไหลเวียนของโลหิต และการเจริญเติบโต ดังนั้นการตะหุญิกด้วยอินทผลัมจึงเป็นผลดีต่อการเจริญเติบโตและสุขภาพโดยรวมของทารกด้วย โดยที่ร่างกายของทารกจะดูดซึมสารอาหารต่าง ๆ จากอินทผลัมโดยตรงนอกเหนือจากความหวานที่เป็นธรรมชาติ และหากมารดาได้รับประทานด้วยจะช่วยในการปรับสภาพร่างกายให้กลับคืนสู่สภาพปกติได้อย่างรวดเร็ว (Imārah, 2000 : 102)

¹ รายงาน โดยอบูดาอูด, กิตาบที่ 35, บทที่ 116, หะดีษหมายเลข 4441 ; อัศเศาะอิมีย, กิตาบที่ 16, บทที่ 17, (อัศเศาะอิมีย กล่าวว่า หะดีษนี้เป็นหะดีษหะกัณเศาะฮิหฺ) และ อะหมัด, จากอะบิรอฟีอฺ ﷺ หะดีษหมายเลข 25939, จำนวนที่อ้างเป็นของอะหมัด.

ดังนั้นจึงส่งเสริมให้บิดามารดาทำตะหุญกบุตรที่เกิดใหม่ ไม่ว่าจะทำด้วยตนเองหรือให้ญาติผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือ หรือผู้มีคุณธรรมความรู้เป็นผู้ทำให้ก็ได้ เนื่องจากมีหะดีษยืนยันว่า วงศ์ญาติของท่านเราะฮูต ﷺ และบรรดาเศาะหาบะฮะของท่าน เมื่อให้กำเนิดทารกมักจะนำมาให้ท่านเราะฮูต ﷺ ตะหุญก ดังที่อะบูมูซา ﷺ กล่าวว่า

((وَوَلَدَ لِي غُلَامًا، فَأَتَيْتُ بِهِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَسَمَّاهُ إِبْرَاهِيمَ، فَحَكَّكَ بِتَمْرَةٍ، وَدَعَا لَهٗ بِالْبُرْكَ، وَدَفَعَهُ إِلَيَّ))¹

ความว่า “ฉันได้บุตรมาคนหนึ่ง ฉันจึงพาไปยังท่านนบี ﷺ ท่านนบี ﷺ ได้ตั้งชื่อให้ว่าอิบรอฮีม แล้วทำตะหุญกเด็กด้วยผลอินทผลัม และได้ขอพรให้เด็กได้รับความสิริมงคล และส่งเด็กนั้นให้แก่ฉัน”

ส่วนสิ่งที่ใช้เปิดปากเด็กทารกที่ทำกันในสังคมมุสลิมไทยมีหลายอย่าง เช่น อินทผลัมแห้ง น้ำขมิ้นชัน² และน้ำผึ้ง เป็นต้น โดยส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความสะดวกและความสามารถในการหาสิ่งที่กล่าวมาได้จากภายในท้องถิ่นของแต่ละครอบครัว

ง. ทำอะกีเกาะฮฺ การทำอะกีเกาะฮฺ เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปในสังคมมุสลิมไทยว่า คือการโกนผมไฟ หรือการตัดผมไฟ ซึ่งเป็นการยึดค้ำจากประเพณีปฏิบัติของวัฒนธรรมอื่นมาใช้ ในความเป็นจริง อะกีเกาะฮฺ เป็นชื่อเรียกที่มีความหมายเฉพาะและมีรูปแบบปฏิบัติที่เป็นเอกลักษณ์ของวัฒนธรรมอิสลาม คำว่า อะกีเกาะฮฺ หมายถึง สัตว์ที่เชือดพลีทานสำหรับทารกในวันที่เจ็ดนับตั้งแต่วันแรกเกิดด้วยการเชือดสัตว์ใหญ่ เช่น อูฐ วัว หรือสัตว์เล็ก เช่น แพะ แกะ และนำเนื้อสัตว์ที่เชือดมาทำเป็นอาหารเลี้ยง หรือแจกจ่ายให้กับทุกคนยากจนและคนมั่งมีรวมทั้งหมอฝูงครวรรัก

โดยหลักแล้วการทำอะกีเกาะฮฺ จะประกอบไปด้วย การเชือดสัตว์ การทำอาหารเลี้ยง การบริจาคเนื้อสัตว์ที่เชือด และให้กระทำในวันที่เจ็ดนับตั้งแต่วันคลอดโดยนับวันคลอดเป็นวันที่หนึ่ง ท่านเราะฮูต ﷺ ได้ส่งเสริมการทำอะกีเกาะฮฺ ดังปรากฏในหะดีษหลายบท เช่น ท่านนบี ﷺ กล่าวว่า

¹ รายงานโดยบุคอรี, กิตาบที่ 51, بابที่ 1, หะดีษหมายเลข 5045, และ มุสลิม, กิตาบที่ 39, بابที่ 5, หะดีษหมายเลข 3997, ส่วนวนที่อ้างเป็นของบุคอรี.

² น้ำขมิ้นชันคือ น้ำจืดสนิทที่ผุดขึ้นมาจากตาน้ำใต้ทะเลทราย มีแหล่งกำเนิดเพียงแห่งเดียวคือบริเวณใต้พื้นทะเลทรายใกล้กับวิหารกะษะฮฺ ในประเทศซาอุดีอาระเบีย มีผู้กล่าวไว้ เพราะความมากสิ้นของมันแห่งนี้จึงเรียกชื่อว่า ขมิ้นชัน อิบน์ อัลชะฮฺรอบีย์ กล่าวว่ามีน้ำแห่งนี้มีชื่อเรียกถึง 12 ชื่อ คือ ขมิ้นชัน มัจญมะฮฺ มัจญูบะฮฺ จูบาอะฮฺ ตุยกยาฮฺรอรอวาฮฺ รอกฎาะฮฺดูญิบรีล ฮัชมะฮฺดูญิบรีล ซิฟาฮฺตุกมิน ฎะอะฮฺมาญูวะมิน และ หะฟีเราะฮฺ อับดุลมูฏฏอลิบ (Ibn Manzur, 1990 : 12/275).

((الْغُلَامُ مُرْتَهَنٌ بِعَقِيْقَتِهِ، يُدْبِحُ عَنْهُ يَوْمَ السَّابِعِ، وَيُسَمَّى، وَيُخْلَقُ رَأْسُهُ))¹

ความว่า “เด็กนั้นถูกให้ผูกพันกับอะกีเกาะฮฺของเขา โดยมันจะถูกเชือดให้แก่เขา ในวันที่เจ็ด และเขาจะได้รับการตั้งชื่อ และโกนผม”

เหตุผลและข้อดีของการทำอะกีเกาะฮฺ ก็เพื่อขอบคุณต่ออัลลอฮฺ ﷻ ที่ทรงประทานบุตรให้เป็นความโปรดปรานแก่ผู้เป็นบิดามารดา อีกทั้งเป็นการเข้าใกล้ชิดต่อพระองค์ ส่วนทารกที่เกิดใหม่ จะได้รับประโยชน์จากการขอดูอาของผู้ที่ได้รับการแจกจ่ายอาหารในวันดังกล่าว อีกทั้งเป็นการแสดงความยินดีต่อบุตรที่เกิดใหม่อีกด้วย และยังเป็น การแสดงสถานภาพการเป็นมุสลิมของทารก อีกด้วย จึงเป็นที่ส่งเสริมให้บิดามารดาทำอะกีเกาะฮฺให้ทารกเกิดใหม่ เพื่อเจริญรอยตามแบบฉบับอันดีงามของท่านเราะสูล ﷺ และที่ดีแล้วควรกระทำในวันที่เจ็ดนับแต่วันเกิดถ้ามีความสามารถ แต่ถ้าไม่มีความสามารถก็ให้ทำในวันที่สิบสี่ หรือไม่ก็วันที่ยี่สิบเอ็ด แต่ถ้ายังไม่มีความสามารถก็ให้ทำวันใดก็ได้ที่มีความพร้อม” (Saqr, 1990 : 160-162 ; Ibn Qaiyim, 1988 : 86-90) สำหรับปริมาณของอะกีเกาะฮฺหากเป็นเด็กชายแพะหรือแกะ 2 ตัว หากเป็นเด็กหญิงแพะหรือแกะเพียง 1 ตัว ดังด้วยทหะดีษที่บันทึกโดย อันนะสาอี ว่า

((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ فِي الْغُلَامِ مِائَةَ مَكَاثِبٍ مُكَافَأَةٍ، وَفِي الْجَارِيَةِ سِتًّا))²

ความว่า “แท้จริงท่านเราะสูล ได้กล่าวไว้ว่า (อะกีเกาะฮฺ) สำหรับเด็กชายคือ แกะสองตัว และสำหรับเด็กหญิงแกะหนึ่งตัว”

จ. โคนผม การโกนผมในวันที่เจ็ดนับตั้งแต่วันเกิดเป็นสุนนะฮฺ อีกประการหนึ่งที่บิดามารดาควรทำให้บุตรโดยมักทำควบคู่กับอะกีเกาะฮฺ ดังท่านเราะสูล ﷺ กล่าวไว้ ความว่า “เด็กนั้นถูกให้ผูกพันกับอะกีเกาะฮฺของเขา โดยมันจะถูกเชือดให้แก่เขาในวันที่เจ็ด และเขาจะได้รับการตั้งชื่อ และโกนผม”³

อุฎวาน (‘Ulwan, 1995 : 78) กล่าวถึงเหตุผลของการโกนผมว่า จะทำให้เด็กทารกมีสุขภาพที่แข็งแรง และเป็นการกระตุ้นรูขุมขนบนหนังศีรษะ และจะทำให้ประสาทสัมผัสการมองเห็น การดมกลิ่นและการได้ยินแข็งแรงมากยิ่งขึ้นด้วย นอกจากนี้เป็นที่ส่งเสริมให้นำผมที่โกนแล้ว

¹ รายงานโดยติรมิซีย์, กิตาบที่ 16, บทที่ 18, หะดีษหมายเลข 1442, (ติรมิซีย์ กล่าวว่า หะดีษนี้เป็นหะดีษหะสันสะเฮียหฺ).

² รายงานโดยอันนะสาอี, กิตาบที่ 40, บทที่ 1, หะดีษหมายเลข 4144 ; อัลดิรมิซีย์, กิตาบที่ 16, บทที่ 16 หะดีษหมายเลข 1435 ; อญควูด, กิตาบที่ 10 บทที่ 21 หะดีษหมายเลข 2451.

³ คิวาเทฟังฮ์ฮ์.

นั้นไปข้างหน้าแล้วคำนวณเป็นพิกัดทองหรือเงินตามน้ำหนักของเส้นผม จากนั้นจึงนำไปบริจาคให้กับคนยากจน ชัดสนต่อไป

ส่วนลักษณะการ โกนคือให้โกนผมทั้งศีรษะให้เกลี้ยงโดยไม่เว้นไว้เป็นจุกหรือเป็นหย่อม บริเวณหนึ่งบริเวณใดของศีรษะเพราะท่านเราะสุล ﷺ ห้ามการกระทำดังกล่าว ดังมีรายงานจาก अबดุลลอฮฺ อิบน์ อุมีร์ رضي الله عنه ว่า

((أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ، صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، نَهَى عَنِ الْقَرْعِ، قَالَ قُلْتُ لِمَ نَفَعِ وَمَا الْقَرْعُ، قَالَ : يُحْلَقُ بَعْضُ رَأْسِ الصَّبِيِّ وَيَتْرَكَ بَعْضًا))¹

ความว่า “แท้จริงท่านเราะสุลสุดอลฮฺได้ห้ามการ เกาะชะฮฺ อิบน์อุมีร์ กล่าวว่า ข้าพเจ้าถามนาฟิอฺว่า เกาะชะฮฺคืออะไร นาฟิอฺ กล่าวว่า คือการโกนศีรษะบางส่วน ของทารกและปล่อยไว้อีกบางส่วน”

ฉ. ตั้งชื่อ การตั้งชื่อที่ดีให้บุตรก็เป็นหน้าที่อีกประการหนึ่งที่บิดามารดาควรให้ความสำคัญ เพราะการตั้งชื่อที่ดีมีศริมงคลจะยังความปลาบปลื้มและภาคภูมิใจให้แก่บุตร และถือเป็นการให้พรและความศริมงคลแก่ทารกด้วย จากสุนนะฮฺของท่านเราะสุล ﷺ ท่านได้ตั้งชื่อบุตรหลานของท่านและคนใกล้ชิดในวันที่ทำอะกีเกาะฮฺ แต่ไม่ได้หมายความว่าก่อนหน้าหรือหลังจากนั้นการตั้งชื่อไม่เป็นที่อนุญาต ที่สำคัญคือให้รับตั้งชื่อดี ๆ ให้แก่บุตร เพราะเขาจะได้รับเกียรติด้วยชื่อที่บิดามารดาตั้งให้ทั้งในโลกนี้และในโลกหน้า ดังหะดีษจากท่านเราะสุล ﷺ กล่าวว่า

((إِنَّكُمْ تَدْعُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِأَسْمَائِكُمْ، وَأَسْمَاءِ آبَائِكُمْ، فَأَحْسِنُوا أَسْمَاءَكُمْ))²

ความว่า “ในวันกิยามะฮฺท่านทั้งหลายจะถูกเรียกด้วยชื่อของพวกท่านและชื่อของบิดาของพวกท่าน ฉะนั้นพึงตั้งชื่อของพวกท่านด้วยชื่อที่ดีงาม”

ซ. ให้บุตรดีมีนามมารดา การได้ดีมีนามมารดาถือเป็นสิทธิอีกประการหนึ่งที่บุตรพึงได้รับจากบิดามารดา และถือเป็นหน้าที่อันดับต้น ๆ ของบุคคลทั้งสองที่จะให้บุตร ได้ดีมีนามมารดานาน

¹ บัซทีกโดยบุคอรี, กิตาบที่ 57 بابที่ 71 หะดีษหมายเลข 5465 และ มุสลิม, กิตาบที่ 38 بابที่ 31 หะดีษหมายเลข 3959 ส่วนวันที่อ้างเป็นของมุสลิม.

² บัซทีกโดยอบูดาอูด, กิตาบที่ 35 بابที่ 69 หะดีษหมายเลข 4297 ; อัคคิมี, กิตาบที่ 20 بابที่ 59 หะดีษหมายเลข 2578 และ อะหมัด จากอะบีอัคคิรฺออู หะดีษหมายเลข 20704, ส่วนวันที่อ้างเป็นของอบูดาอูด.

ที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะน้ำหนักมารดาคือน้ำนมที่สะอาดบริสุทธิ์ที่อัลลอฮฺ ﷻ ทรงสรรคสร้างแก่ทารกเพื่อประโยชน์ทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นทั้งอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและสายใยแห่งความรักเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างมารดากับบุตรให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ด้วยเหตุนี้เองอิสลามจึงส่งเสริมให้มารดาให้นมบุตรเป็นระยะเวลาจนถึงสองปีเต็ม ซึ่งภายหลังจากนั้นนับเป็นเวลาอันเหมาะสมที่ควรจะหย่านมได้ ดังปรากฏในอัลกุรอาน อัลลอฮฺ ﷻ ครัสว่า

﴿ وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بَوْلِدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَالِدَيْهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ فَإِنْ أَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا وَإِنْ أَرَدْتُمْ أَنْ تَسْتَرْضِعُوهُنَّ فَإِنْ أَرَادْتُمْ أَنْ تُنَادِيَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِذَا سَلَّمْتُمْ مَا آتَيْتُم بِالْمَعْرُوفِ ﴾ ... (الآية)

(ส่วนหนึ่งจากโองการที่ 233 บทอัลบะเกาะเราะฮฺ)

ความว่า “และมารดาทั้งหลายนั้นจะให้ให้นมแก่ลูก ๆ ของนางภายในสองปีเต็มสำหรับผู้ที่ต้องการจะให้ครบถ้วนในการให้นมและหน้าที่ของพ่อเด็กนั้นคือปัจจัยยังชีพของพวกนางและเครื่องนุ่งห่มของพวกนางโดยชอบธรรมไม่มีชีวิตใดจะถูกบังคับนอกจากเท่าที่ชีวิตนั้นมีกำลังความสามารถเท่านั้น มารดาก็ง้อย่ำได้ก่อนความเดือดร้อน(ให้แก่สามี)เนื่องด้วยลูกของนาง และพ่อเด็กก็ง้อย่ำได้ก่อนความเดือดร้อน(ให้แก่ภรรยา)เนื่องด้วยลูกของเขาและหน้าที่ทายาทผู้รับมรดกก็เช่นเดียวกัน แต่ถ้าทั้งสองต้องการหย่านมอันเกิดจากความพอใจและการปรึกษาหารือกันจากทั้งสองคนแล้วก็ไม่必有บาปใด ๆ แก่เขาทั้งสองและหากพวกเขาประสงค์ที่จะให้มีแม่นมขึ้นแก่ลูก ๆ ของพวกเขาแล้วก็ย่อมไม่มีบาปใด ๆ แก่พวกเขา เมื่อพวกเขาได้มอบสิ่งที่พวกเขาให้(แก่นางเป็นค่าตอบแทน)โดยชอบ....”

โองการข้างต้นนี้ประมวลหลักการสำคัญหลายประการเกี่ยวกับการให้นมบุตร คือ

- (1) การให้นมแก่บุตรถือเป็นหน้าที่และความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างบิดาและมารดา
- (2) มารดาคือผู้ที่เหมาะสมที่สุดในการให้นมแก่บุตร ดังที่ อัสสุคดียฺ และอัลญาฮุหากได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับโองการข้างต้นว่า มารดาคือผู้ที่เหมาะสมที่สุดในการให้นมแก่บุตรมากกว่า

หญิงอื่น เพราะนางคือผู้ที่มีความรักความเมตตาและอ่อนโยนต่อบุตรของนางมากกว่าบุคคลอื่น (al-Qurtubi, 1985 : 3/160) และควรรำไห้มนแก่บุตรนานที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยที่ดีและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น คือสองปีบริบูรณ์

(3) ช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการหย่านมขึ้นอยู่กับความเห็นชอบและการปรึกษาหารือกันระหว่างบิดามารดา

(4) การจัดหาแม่นมมาเป็นผู้ให้นมแก่บุตรแทนมารดาเป็นสิ่งที่สามารถกระทำได้โดยแม่นมจะต้องไปรับค่าทดแทนอย่างเหมาะสม (Ibn Qaiyim, 1988 : 259)

(5) การส่งเสริมให้มารดาให้นมบุตรจนอายุครบ 2 ปีบริบูรณ์ มีนัยบ่งชี้ถึงการวางแผนครอบครัว เพราะการที่มารดาปฏิบัติได้ดังกล่าวจะช่วยให้สามารถชลอการตั้งครรภ์ครั้งใหม่ได้ระยะหนึ่ง ซึ่งวงการแพทย์แผนปัจจุบันก็ยอมรับวิธีการดังกล่าวและพยายามเรียกร้องให้มารดาให้บุตรดื่มนมตนเองนานที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยที่นอกจากจะสามารถชลอการตั้งครรภ์ได้ และทำให้บุตรจะได้รับความอบอุ่นทั้งทางกายและจิตใจแล้ว ยังจะเป็นผลดีต่อสุขภาพของมารดาด้วย โดยจะช่วยให้อวัยวะสามารถฟื้นกลับคืนสู่สภาพเดิมได้อย่างรวดเร็ว มีเวลาที่จะอบรมเลี้ยงดูบุตรอย่างเต็มที่ และยังเป็นผลดีต่อสภาพเศรษฐกิจโดยรวมของครอบครัวด้วย (‘marah, 2000 : 136-137)

ข้อส่งเสริมเรื่องการให้นมมารดาแก่บุตรนานที่สุดถึงสองปีบริบูรณ์ นับเป็นการเสนอความกล้าหาญทางวิชาการด้านอิสลามศึกษาก่อนที่วิทยาการสมัยใหม่จะตื่นตัวในเรื่องนี้ และเมื่อวิทยาการสมัยใหม่เจริญก้าวหน้ามีการศึกษาวิจัยและค้นพบว่าในน้ำนมมารดานั้นมีธาตุอาหารสำคัญหลายชนิดที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของทารก รวมทั้งภูมิคุ้มกันโรคต่าง ๆ ที่ไม่สามารถหาทดแทนได้ในนมชนิดอื่น ๆ หลักการข้อนี้ที่อิสลามได้นำเสนอได้รับการขานรับจากวงการแพทย์อย่างกว้างขวางจนในปัจจุบันวงการแพทย์และผู้เชี่ยวชาญด้านจิตวิทยาเด็กได้พยายามเชิญชวนให้มารดาให้นมตนเองแก่บุตรแทนนมผสมเพราะเป็นที่ยอมรับว่า นมมารดาคือนมที่เหมาะสมที่สุดสำหรับทารกที่จะทำให้ทารกเจริญเติบโตอย่างเต็มที่และมีพัฒนาการที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ (‘Imarah, 2000 : 130-131) ทั้งยังเป็นสื่อกลางเสริมสร้างสัมพันธภาพที่แน่นแฟ้นและยั่งยืนระหว่างมารดากับบุตร และช่วยปูพื้นฐานพัฒนาการทางสังคมที่ดี การมีสัมพันธภาพที่ราบรื่นกับบุคคลอื่น ทั้งนี้เพราะความสัมพันธ์ระหว่างทารกกับมารดาคือฐานความผูกพันทางสังคมและมีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อเด็กเหนือปัจจัยร่วมอื่นๆ (ศรีเรือน แก้วกังวาล, 2540 : 166) และไม่เพียงแต่บุตรเท่านั้นที่จะได้รับผลดี ทว่ามารดา ก็จะได้รับประโยชน์เช่นกัน กล่าวคือ มารดาที่ให้นมแก่บุตรจะมีอารมณ์ที่สงบเยือกเย็นและมีจิตใจที่เป็นสุข มีความรู้สึกอบอุ่น ความผูกพันทางใจ ความรักความห่วงใยต่อกัน (Faraj, 1989 : 156)

การเลี้ยงดูบุตรด้วยนมมารดาจึงเป็นสิ่งแสดงถึงสำนึกรับผิดชอบที่มาจากสัญญาติญาณของผู้ให้กำเนิด เป็นการทำหน้าที่สนองตอบความต้องการพื้นฐานด้านร่างกายและจิตใจของบุตรซึ่งถือเป็นสิทธิอันชอบธรรมที่พึงได้รับจากบิดามารดา ดังเห็นได้จากกรณีที่ศาสนาไม่ได้กำหนดบทลงโทษใด ๆ สำหรับมารดาที่ไม่ได้ให้บุตรดื่มนมตนเองแม้อัลกุรอานได้กล่าวถึงหลักการเรื่องนี้ไว้อย่างละเอียดและชัดเจนก็ตาม

ช. การคิดาน *การคิดาน* คือการตัดหนังหุ้มปลายอวัยวะเพศชาย หรือตัดผิวหนังด้านบนเพียงเล็กน้อยของครีทอริสอวัยวะเพศหญิง รู้จักกันในหมู่ชาวมุสลิมว่าคือ *การเข้าสูหนัด* ซึ่งถือเป็นข้อบังคับข้อหนึ่งที่ศาสนากำหนดให้บิดามารดาต้องทำการคิดานบุตร ดังหะดีษที่ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่

¹((الْفِطْرَةُ خَمْسٌ، الْخِتَانُ، وَالْإِسْتِحْدَادُ، وَقَصُّ الشَّارِبِ، وَتَقْلِيمُ الْأظْفَارِ، وَتَنْفِثُ الْبَوْلِ))

ความว่า “ธรรมเนียมอันบริสุทธิ์(ของมนุษย์)มี 5 ประการ ได้แก่ การคิดาน การโกนขนลับ การกริบหนวด การตัดเล็บ และการโกนขนรักแร้”

เพราะการคิดานคือ สุกขออกของธรรมเนียมอันบริสุทธิ์เป็นเครื่องหมายแสดงความเป็นมุสลิม และคิดานยังมีข้อดีหลายประการที่ได้รับการยอมรับจากวงการแพทย์คือ ทำให้เกิดความสวยงาม บริสุทธิ์สะอาดอย่างสมบูรณ์ทางด้านสรีระ ช่วยป้องกันโรคร้ายต่าง ๆ ที่จะเข้าสู่ร่างกาย ทั้งยังทำให้เกิดความสมดุลด้านพฤติกรรมทางเพศ และเป็นแบบฉบับที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่ยุคของท่านนบี อิบรอฮีม ﷺ ส่วนช่วงอายุที่ส่งเสริมให้ทำคิดานนั้นไม่ปรากฏหลักฐานชี้ชัดถึงกำหนดช่วงอายุที่แน่นอน โดยบรรดานักวิชาการเห็นว่าควรทำก่อนที่จะบรรลุนิติภาวะเนื่องจากจะทำให้เกิดความสมดุลแก่ธรรมเนียมอันบริสุทธิ์และความสมบูรณ์ของการปฏิบัติข้อบังคับต่าง ๆ ตามบัญญัติศาสนา (Ibn Qaiyim, 1988 : 179 - 201 ; ‘Ulwān, 1995 : 115 - 117)

2.6.2.2 ระยะเวลาหลังจากสองขวบจนกระทั่งบรรลุนิติภาวะ

ระยะสองขวบจนกระทั่งบรรลุนิติภาวะ เป็นวัยที่เด็กยังคงต้องพึ่งพาบิดามารดาเพื่อตอบสนองความต้องการด้านต่าง ๆ อัลฮาซิมิ (al-Hazimi, 1999 : 17) เรียกวัยนี้ว่าวัย *หะฎอนะฮฺ* คือวัยที่เด็กต้องอยู่ภายใต้การเลี้ยงดูดูแลจากบิดามารดามากกว่าบุคคลอื่น และจะต้องเพิ่มความเอาใจใส่มากขึ้นกว่าช่วงวัยทารกเป็นเท่าทวีคูณ อิสลามจึงกำหนดคกกฎเกณฑ์และข้อปฏิบัติต่าง ๆ สำหรับการ

¹ บันทึกโดยบุคอรี, ถัดมาที่ 57 หน้าที่ 63 หะดีษหมายเลข 5441 และ มุสลิม, ถัดมาที่ 2 หน้าที่ 16 หะดีษหมายเลข 377 ส่วนหน้าที่อ้างเป็นของบุคอรี.

อบรมเลี้ยงดูเด็กวัยนี้หลายประการทั้งในด้านการศรัทธา การปฏิบัติศาสนกิจ และจรรยาบรรณที่
ดีงามในอิสลาม ดังนี้

ก. การฝึกอบรมพื้นฐานด้านการศรัทธา เพื่อให้บุตรรู้จักและศรัทธาคืออัลลอฮ์ ﷻ
ตลอดจนบรรดาอภิปะฮ์และศาสนทูตของพระองค์ โดยมีหลักเกณฑ์ในการปฏิบัติที่สำคัญ คือ

(1) ฝึกฝนให้กล่าวประโยคปฏิญาณตน “ลาอิลลาฮะอิลลัลลอฮ์” ซึ่งเป็นประโยคที่
เบาและง่ายต่อการจดจำเป็นอย่างยิ่ง บรรพชนยุคก่อน(สะลัฟ) ได้พยายามสอนบุตรหลานของ
พวกเขาให้กล่าว “ลาอิลลาฮะอิลลัลลอฮ์” เมื่อเด็ก ๆ เริ่มจะพูดได้โดยพวกเขาหวังว่าประโยคดังกล่าว
จะเป็นประโยคแรกที่เด็ก ๆ เปล่งเสียงพูดออกมา เช่นเดียวกับที่ อิบน์กุอัยยิม (Ibn Qaiyim, 1988 :
41) กล่าวส่งเสริมในเรื่องนี้ว่า สิ่งแรกที่ควรให้สัมผัสสวดประสาทแห่งการได้ยินของบุตรคือการ
รู้จักอัลลอฮ์ ﷻ การมอบเอกภาพแก่พระองค์ผู้ทรงมหาบริสุทธิ์ พระองค์ทรงทอดพระเนตรมายัง
พวกเขาและทรงได้ยินคำพูดของพวกเขา และเมื่อเด็ก ๆ พูดได้ก็ให้สอนพวกเขาว่า “ลาอิลลาฮะอิล
ลัลลอฮ์ มุฮัมมัดเราะฮ์มุลลอฮ์”

การที่มารดาต่อมบุตรด้วย “ลาอิลลาฮะอิลลัลลอฮ์” เป็นประจำ หรือบุคคลใดสักคน
ในครอบครัวกล่าวให้เด็กได้ยินอยู่บ่อย ๆ จะทำให้เขาสามารถจดจำและกล่าวตามได้ในเวลาอัน
รวดเร็ว เมื่อเขาโตขึ้นจึงสอนให้เขาเข้าใจความหมาย และหากเขาสามารถกล่าวประโยคนี้ได้จนคิด
ปากไม่ว่าเขาจะอยู่ในสถานการณ์ใดเฉพาะอย่างยิ่งหาก “ลาอิลลาฮะอิลลัลลอฮ์” เป็นประโยคสุดท้าย
ที่เขากล่าวในขณะที่วิญญานจะออกจากร่าง เขาจะได้รับการตอบแทนจากพระองค์ด้วยรางวัลสวรรค์

(2) สอนให้รู้จักคุณลักษณะต่าง ๆ ของอัลลอฮ์ ﷻ และพระนามอันวิจิตรของพระ
องค์ เริ่มแรกสอนให้เด็ก ๆ วิจารณ์รู้จักคุณลักษณะของอัลลอฮ์ ﷻ บิดามารดาสามารถกระทำ
ได้ด้วยการสอนให้เขาจดจำคุณลักษณะและพระนามของพระองค์ด้วยการท่องจำ การจดจำได้เร็วหรือ
ช้าของเด็กแต่ละคนขึ้นอยู่กับวิธีการที่บิดามารดานำมาใช้เป็นสำคัญ และในระหว่างการท่องจำบิดา
มารดาจะต้องสอนให้บุตรได้รู้ว่า อัลลอฮ์ ﷻ คือพระผู้เป็นเจ้าองค์เดียว พระองค์ทรงเอกะ ทรงเป็น
ที่พึ่ง พระองค์ไม่ให้กำเนิด และพระองค์ไม่ถูกกำเนิดและไม่มีสิ่งใดเทียบเทียมพระองค์ ดังที่อัลลอฮ์
ﷻ ได้ตรัสเกี่ยวกับคุณลักษณะเหล่านี้ของพระองค์ว่า

﴿ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ ① اللَّهُ الصَّمَدُ ② لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ③ وَلَمْ يَكُنْ
لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ ④ ﴾

(บทอัลฮิลลาล โองการที่ 1-4)

ความว่า “จงกล่าวเถิด (มุฮัมมัด) พระองค์คืออัลลอฮ์ผู้ทรงเอกะ อัลลอฮ์นั้น ทรงเป็นที่พึ่ง พระองค์ไม่ประสูติ และไม่ทรงถูกประสูติ และไม่มีผู้ใดเสมอเหมือนพระองค์”

บิดามารดาต้องบอกกล่าวให้บุตรรู้ว่าอัลลอฮ์ ﷻ คือพระผู้เป็นเจ้า ผู้ทรงรอบรู้และทรงปรีชาญาณ ทรงได้ยิน ทรงเห็น ทรงเมตตา กรุณา ทรงอำนาจปกครองสูงสุด ทรงควบคุม และทรงบันดาลทุกสิ่ง ดังที่ อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَدِيمٌ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةُ هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ
 ﴿٢٢﴾ هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقَدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيَّمِنُ
 الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾ هُوَ اللَّهُ
 الْخَلِيقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ
 وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٤﴾

(บทอัลฮัซร โองการที่ 22-24)

ความว่า “พระองค์คืออัลลอฮ์ ซึ่งไม่มีพระเจ้าอื่นใดอีกนอกจากพระองค์ ผู้ทรงรอบรู้ถึงเร้นลับและสิ่งเปิดเผย พระองค์คือผู้ทรงกรุณาปรานีผู้ทรงเมตตาเสมอ พระองค์คืออัลลอฮ์ ซึ่งไม่มีพระเจ้าอื่นใด (ที่ถูกเคารพภักดีโดยเที่ยงแท้) นอกจากพระองค์ ผู้ทรงอำนาจสูงสุด ผู้ทรงบริสุทธิ ผู้ทรงความศานติสุข ผู้ทรงคุ้มครองการศรัทธา ผู้ทรงปกปักรักษาความปลอดภัยผู้ทรงอำนาจยิ่ง ผู้ทรงปรานีให้เรียบร้อย ผู้ทรงความยิ่งใหญ่ มหาบริสุทธิแต่อัลลอฮ์ให้พ้นจากสิ่งที่พวกเขาตั้งภาคีต่อพระองค์ พระองค์คืออัลลอฮ์ ผู้ทรงสร้าง ผู้ทรงให้บังเกิด ผู้ทรงทำให้เป็นรูปร่าง สำหรับพระองค์คือพระนามทั้งหลายอันสวยงามไพเราะ สิ่งที่อยู่ในชั้นฟ้าทั้งหลายและแผ่นดินต่างแซ่ซ้องสดุดีพระองค์ และพระองค์เป็นผู้ทรงอำนาจ ผู้ทรงปรีชาญาณ”

นอกจากการบอกถึงคุณลักษณะที่สมบูรณ์และพระนามอันวิจิตรดังกล่าวของพระองค์แล้ว ยังมีวิธีอื่น ๆ ที่บิดามารดาสามารถทำให้เด็ก ๆ ได้รับความรู้เชิงประจักษ์รวมถึงได้รับความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับพระเจ้าด้วยการยกตัวอย่างให้เห็นจริงจากสิ่งต่าง ๆ ใกล้ตัว เช่น รูปร่างที่ สวยงามของมนุษย์ การให้มนุษย์มีเกียรติและศักดิ์ศรีด้วยสติปัญญา การประทานดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ท้องฟ้า ท้องทะเล ล้วนมาจากเดชานุภาพและความเมตตาอันล้นเหลือของพระองค์ที่เด็ก ๆ สามารถสัมผัส รับรู้และมองเห็นได้จริง

(3) ตักเตือนให้ระวังต่อผลร้ายของการตั้งภาคี การตั้งภาคี ในภาษาอาหรับใช้คำว่า *ชิรูก* หมายถึง การมอบหมายคุณลักษณะหรือความสามารถบางส่วนหรือทั้งหมดของอัลลอฮฺ ﷻ ให้แก่ผู้อื่น ตรงข้ามกับคำว่า *เตาหีด* ซึ่งหมายถึง การมอบหมายคุณลักษณะความเป็นพระเจ้าแก่ อัลลอฮฺ ﷻ แต่ผู้เคียว (al-Jaza'iri, 1985 : 82)

การตั้งภาคีต่ออัลลอฮฺ ﷻ นับเป็นความผิดร้ายแรงที่สุดที่ไม่สามารถให้อภัยได้ ณ ที่พระองค์ เพราะการตั้งภาคีคือ การปฏิเสธจุดประสงค์หลักของการสร้างมนุษย์อันได้แก่เพื่อเคารพ ภักดีและสักการะพระองค์แต่เพียงผู้เดียวอัลกุรอานได้สําทับเรื่องการตั้งภาคีผ่านเรื่องราวของลูกมาน อัลหะกิม ที่สอนบุตรให้ระมัดระวังโทษทัณฑ์อันมหันต์ของการตั้งภาคีดังที่อัลลอฮฺ ﷻ ตรัสว่า

﴿ وَإِذْ قَالَ لَقْمَنُ لِبَنِيهِ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بَنِيَّ لَا تَشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ

عَظِيمٌ ﴿۱۳﴾

(บทลูกมาน โองการที่ 13)

ความว่า “ และจงรำลึกเมื่อลูกมาน ได้กล่าวแก่บุตรของเขาโดยสั่งสอนเขาว่า โอ้ลูก เอ๋ยจำอย่าได้ตั้งภาคีใด ๆ ต่ออัลลอฮฺ เพราะแท้จริงการตั้งภาคีนั้นเป็นความผิดอย่าง มหันต์โดยแน่นอน”

ดังนั้น เมื่อบุตรเริ่มเจริญวัยขึ้นออกสู่สังคมภายนอกมากขึ้น บิดามารดาจึงควร ระมัดระวังพฤติกรรมและการปฏิบัติตัวของเขาให้มากขึ้น เฉพาะอย่างยิ่งเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศรัทธา และข้อปฏิบัติทางศาสนา ควรแนะนำให้เขารู้ถึงรูปแบบต่าง ๆ ของการตั้งภาคี และผลเสียของมันต่อ การศรัทธาและการปฏิบัติศาสนกิจ ควรยกตัวอย่างให้เขาเห็นผลร้ายของการตั้งภาคีจากเรื่องที่ โกสัตัว เช่น การสวมใส่พกพาเครื่องรางของขลังกับผลเสียต่อภาคผลของการละหมาด ความเชื่อ เรื่องไสยศาสตร์ โหราศาสตร์ การทำนายโชคชะตา การบนบานศาลกล่าว การขอความคุ้มครองจาก บุคคลหรือสรรพสิ่งต่าง ๆ เด็ก ๆ ควรจะได้รู้ว่าสิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวข้างต้นล้วนเป็นการตั้งภาคีต่อ อัลลอฮฺ ﷻ ซึ่งถือเป็นการกระทำที่ต้องห้ามทั้งสิ้น

(4) สอนให้บุตรรักและศรัทธาต่อท่านเราะสุล ﷺ อย่างบริสุทธิ์ใจ มุสลิมนทุกคนจะ ต้องศรัทธาว่า มุฮัมมัด ﷺ คือศาสนทูตท่านสุดท้าย สถานภาพการเป็นมุสลิมของบุคคลจะไม่ สมบูรณ์จนกว่าจะได้กล่าวส่วนที่สองของประโยคปฏิญาณตน “มุฮัมมัดเราะสุลุลลอฮฺ” อันเป็นการ แสดงออกถึงการยอมรับการเป็นศาสนทูตของท่านเราะสุล ﷺ การยอมรับดังกล่าวจะมีคุณค่าและ ความหมายอย่างยิ่งหากเป็นการยอมรับที่นำไปสู่ความรักและความศรัทธาต่อท่านอย่างบริสุทธิ์ใจซึ่ง

บิคารมารคา มีบทบาทอันสำคัญต่อการหล่อหลอมบุตรให้เป็นผู้ที่ยอมรับ มีความรัก และศรัทธาต่อท่านเราะสูล ﷺ ด้วยการปฏิบัติดังนี้

1. ฝึกให้บุตรท่องจำหะดีษของท่านเราะสูล ﷺ การท่องจำหะดีษ ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการเจริญรอยตามสุนนะฮ์ของท่านเราะสูล ﷺ เนื่องจาก หะดีษของท่านคือแหล่งที่มาของหลักบัญญัติอิสลาม มีความสำคัญรองจากอัลกุรอาน ทำหน้าที่ขยายความสิ่งที่มีมาในอัลกุรอาน การท่องจำหะดีษตลอดจนการทำความเข้าใจความหมายและเป้าประสงค์ของเนื้อความในหะดีษ จึงหมายถึงการทำความเข้าใจหลักบัญญัติแห่งอัลลอฮ์ ﷻ

การท่องจำหะดีษเป็นสิ่งที่แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับอย่างยิ่งในยุคเศาะหาบะฮ์ และชนยุคสะลัฟ โดยที่บรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷺ ต่างพยายามจูงใจให้บุตรหลานท่องจำหะดีษของท่านเราะสูล ﷺ ด้วยการให้เงินเป็นรางวัลเมื่อพวกเขาสามารถท่องจำหะดีษได้ และส่งเสริมให้คอยรับใช้ใกล้ชิดผู้ทรงความรู้เพื่อแลกเปลี่ยนการได้เรียนรู้และท่องจำหะดีษ รวมไปถึงการออกค่าใช้จ่ายให้บุตรหลานได้เดินทางไปแสวงหาความรู้และท่องจำหะดีษจากบรรดานักท่องจำหะดีษตามหัวเมืองต่าง ๆ (Suwaid, 1996 : 95-99) แม้ในปัจจุบันการศึกษาวិชาการสาขาอื่น ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพจะเป็นที่สนใจของเด็ก ๆ มากกว่าวิชาการด้านศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาและท่องจำอัลกุรอานและอัลหะดีษ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่บิคารมารคาจะต้องทุ่มเทความพยายามและส่งเสริมให้บุตรได้ท่องจำอัลหะดีษของท่านเราะสูล ﷺ ไปพร้อม ๆ กับการศึกษาอัลกุรอานและวิชาการศึกษาอื่น ๆ แม้ว่าการฝึกฝนอย่างจริงจังและเห็นผลจะเป็นเรื่องที่ทำไม่ได้ไม่ถ่วงนักในสภาพสังคมปัจจุบันก็ตาม

2. ฝึกให้บุตรเจริญรอยตามสุนนะฮ์ของท่านเราะสูล ﷺ การเจริญรอยตามสุนนะฮ์ของท่านเราะสูล ﷺ ถือเป็นเรื่องจำเป็น เพราะเป็นคำบัญชามาจากอัลลอฮ์ ﷻ พระองค์ทรงเลือกเฟ้นท่านเพื่อทำหน้าที่นำสังฆกรรมมาเผยแพร่งแก่มวลมนุษย เป็นผู้สนองประสงค์ของพระองค์ คือ การนำมนุษย์สู่วิถีทางอันเที่ยงตรง ดังนั้นสิ่งใดก็ตามที่ท่านเราะสูล ﷺ สั่งใช้ ถือเป็นคำสั่งที่มาจากอัลลอฮ์ ﷻ ที่มุสลิมทุกคนต้องน้อมรับและเชื่อฟัง และสิ่งที่ท่านเราะสูล ﷺ ห้ามก็ถือเป็นสิ่งต้องห้ามจากอัลลอฮ์ ﷻ ที่มุสลิมทุกคนจะต้องงดเว้น บิคารมารคาควรพรั้งสอนให้บุตรได้ตระหนักอยู่เสมอว่า นอกจากอัลกุรอานแล้วไม่มีอะไรสำคัญยิ่งไปกว่าสุนนะฮ์ของท่านเราะสูล ﷺ เพราะท่านเราะสูล ﷺ คือแบบอย่างที่ดีที่สุดของประชาชาติทั้งหลาย การเจริญรอยตามสุนนะฮ์ของท่านคือการนำสิ่งที่ท่านปฏิบัติและสั่งใช้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้ได้มากที่สุด

ชีวิตในวัยเด็กของบรรดาเศาะหาบะฮ์ ﷻ คือแบบอย่างที่ดียิ่งแก่เยาวชนมุสลิมในปัจจุบันในด้านของความศรัทธาและพยายามที่จะเป็นประชาชาติที่ดีของท่านเราะสูล ﷺ ดังตัวอย่างที่ได้ถูกบันทึกไว้เกี่ยวกับความปรารถนาอันแรงกล้าที่จะได้ใกล้ชิดท่านเราะสูล ﷺ และเจริญ

รอยตามท่านของบรรดาเศาะหาบะฮฺ ﷺ ผู้ทรงเกียรติ เช่น ท่านอลี อิบน์ อะบีฏอลิบ (ถ้าเราะมัดลลอฮฺ วัลลอฮฺอะฮฺ) ที่ตัดสินใจเข้ารับอิสลามด้วยวัยเพียงแปดขวบโดยไม่ได้ปรึกษาผู้ใด พยายามติดตามท่านเราะสูล ﷺ เพื่อร่วมปฏิบัติละหมาดกับท่าน อีกทั้งมีส่วนร่วมสนับสนุนท่านในการประกาศศาสนา ทั้งที่ลับและเปิดเผยอย่างกล้าหาญ ส่วนท่านอนัส อิบน์มาลิก ที่อยู่ในวัยเพียงสิบขวบ ได้พยายามเข้าใกล้ซิคของท่านเราะสูล ﷺ ด้วยการติดตามคอยรับใช้ท่าน ละทิ้งการเล่นสนุกสถานเหมือนเด็กทั่วไป เพื่อปฏิบัติตามคำสั่งของท่านเราะสูล ﷺ และไม่เพียงเท่านั้นบรรดาเด็ก ๆ ในยุคของท่านเราะสูล ﷺ ต่างพยายามแข่งขันกันที่จะเข้าใกล้ซิคท่านด้วยการเฝ้าคอยติดตามที่จะสนองตอบต่อสิ่งที่ท่านเราะสูล ﷺ ต้องการ และนำมาวางต่อหน้าท่านโดยไม่รอให้ท่านออกคำสั่ง (Suwaid, 1996 : 92-93)

ดังนั้นการพยายามอบรมบ่มนิสัยบุตรให้เข้าใกล้ซิคท่านเราะสูล ﷺ ด้วยการรักษา พื้นฟูสิ่งที่ท่านปฏิบัติ สั่งใช้ รวมไปถึงสิ่งที่ท่านยอมรับ และห้ามปรามบุตรให้ออกห่างไกลจากสิ่งที่ท่านห้าม และไม่ยอมรับโดยไม่เพิ่มหรือลดทอนสิ่งใด ๆ ถือเป็นหลักการปฏิบัติหน้าที่ของบิดามารดามุสลิมที่ควรแก่การสรรเสริญ เป็นการสืบสานและปลูกฝังการเจริญรอยตามสุนนะฮฺของท่านเราะสูล ﷺ อย่างยั่งยืน

3. เล่าอัตชีวประวัติของท่านเราะสูล ﷺ เมื่อบุตรเติบโตและเริ่มเรียนรู้โลกกว้างมากขึ้นจำเป็นที่บิดามารดาจะต้องเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด เฉพาะอย่างยิ่งหลังจากสองขวบปีแรก ของชีวิต การได้รับแบบอย่างที่ดีถือเป็นสิ่งจำเป็นทั้งจากบิดามารดาและแบบอย่างจากบุคคลสำคัญในอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งอัตชีวประวัติของท่านเราะสูล ﷺ การเล่าและสอนอัตชีวประวัติของท่านเราะสูล ﷺ ให้บุตรได้ฟังตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเด็กนับเป็นอีกวิธีหนึ่งที่บิดามารดาสามารถจะทำให้บุตรได้ซึมซับแบบอย่างอันดีงามจากท่าน ทั้งนี้เพราะแบบอย่างที่ดีจะนำไปสู่ความประพฤติที่ดี การได้รับแรงบันดาลใจจากบุคคลที่เป็นวีรบุรุษจึงมีผลคืออย่างยิ่งต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

ฉะนั้น ตามหลักบัญญัติแห่งอิสลามมุสลิมจะต้องปฏิบัติตัวตามแบบอย่างของท่านเราะสูล ﷺ ท่านคือผู้ทรงคุณธรรมสูงส่ง ท่านคือแบบอย่างที่ดีที่สุดสำหรับมนุษย์ทั้งมวลท่านเป็น อัจฉริยะบุคคลที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อชาวโลกมากที่สุด ทั้งในฐานะผู้นำศาสนาและผู้ปกครองรัฐ ไมเคิล ฮาร์ท นักวิชาการชาวอเมริกันซึ่งนับถือศาสนาคริสต์ ได้จัดลำดับชีวประวัติของบุคคลสำคัญตั้งแต่ในอดีต 100 ท่าน โดยจัดให้ท่านเราะสูล ﷺ อยู่ในอันดับที่หนึ่ง เขาให้เหตุผลว่าเพราะท่านเป็นบุคคลท่านเดียวในประวัติศาสตร์ที่ประสบความสำเร็จอย่างสูงสุดทั้งทางโลกและทางธรรม เช่นเดียวกับที่ จอร์จ เบอร์นาร์ด ชอร์ กล่าวถึงท่านเราะสูล ﷺ ในหนังสือของเขาว่า หากมีคนอื่นอย่างท่านเราะสูล ﷺ มาปกครองโลกสมัยใหม่ด้วยระบบเผด็จการท่านก็จะสามารถประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาต่าง ๆ และจะนำมาซึ่งสันติภาพและความสุขได้มาก

ตามต้องการ (มุฮัมมัด เราะหฺบ์, 2541 : 46) และท่านเป็นบุคคลเพียงท่านเดียวในโลกที่ได้รับการตีแผ่ประวัติชีวิตทุกแง่มุมอย่างละเอียด ซึ่งเป็นประสงค์แห่งอัลลอฮฺ ﷻ ที่ทรงมอบตำแหน่งอันทรงเกียรติยิ่งให้แก่ท่าน คือ การเป็นแบบอย่างให้แก่มวลมนุษยชาติทั้งด้านความเคร่งครัดในหลักการศาสนาและด้านการดำเนินชีวิต การศึกษาประวัติของท่านและถ่ายทอดสู่เด็กและเยาวชนจึงส่งผลต่อความคิดและพฤติกรรม ทำให้เกิดการยอมรับ ความรัก และการศรัทธาต่อท่านอย่างแท้จริง อีกทั้งเป็นการพิทักษ์รักษาและรำลึกถึงเกียรติประวัติของท่าน พื้นฟูและสืบสานแบบฉบับอันดีงามของท่านให้ดำรงอยู่สืบไป

ข. การฝึกอบรมพื้นฐานด้านศาสนกิจ

ศาสนกิจทุกประการในอิสลามมีเป้าหมายสำคัญเพื่อการฝึกฝนและขัดเกลาจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาดผูกพันอยู่กับอัลลอฮฺ ﷻ มุ่งให้เห็นคุณค่าแห่งการตอบแทนในโลกอาคิเราะฮฺ มากกว่าโลกคุณา การฝึกหัดให้บุตรปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ ตั้งแต่ยังเยาว์วัยจึงเป็นการปูพื้นฐานด้านการศรัทธาและเป็นการปลูกฝังให้บุตรมีความรักและผูกพันต่ออัลลอฮฺ ﷻ ทั้งยังเป็นพื้นฐานของคุณธรรมจริยธรรมหลายประการซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายสำคัญของการอบรมเลี้ยงดู บิดามารดาจึงควรฝึกหัดให้บุตรได้ปฏิบัติศาสนกิจต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

(1) ฝึกหัดละหมาด การละหมาด ถือเป็นศาสนกิจแรกที่มีความสำคัญสูงสุดของกฎแห่งการเคารพภักดีต่ออัลลอฮฺ ﷻ (อิบาดะฮฺ) การละหมาดคือ *เสาหลักของศาสนา* อิบนุอุมัยร์เล่าว่า เขมเคยได้ยินท่านเราะฮฺลุล ﷺ กล่าวว่า “อิสลามถูกก่อตั้งบนรากฐานห้าประการ คือ (1) การปฏิญาณว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดที่เที่ยงแท้ นอกจากอัลลอฮฺ และแท้จริงมุฮัมมัดเป็นบ่าวและเป็นเราะฮฺลุลของพระองค์ และ(2) การดำรงไว้ซึ่งการละหมาด และ(3) การบริจาคซะกาต และ (4) การประกอบพิธีฮัจญ์ ณ บัยตุลลอฮฺ และ(5) การถือศีลอดในเดือนรอมฎอน”¹

การฝึกให้บุตรละหมาดตั้งแต่ยังเยาว์วัยจะทำให้เขามีสำนึกที่ดีต่อการปฏิบัติตามหลักการศาสนา มีความผูกพันกับอัลลอฮฺ ﷻ ทั้งเรือนร่างและจิตวิญญาณ การเริ่มฝึกหัดละหมาดในวัยนี้จึงถือเป็นการเริ่มต้นที่ดีของการชี้นำทางศาสนา เมื่อเด็กผ่านพ้นขวบปีที่ 4 หรือ 5 ของชีวิต การปูพื้นฐานด้านคุณธรรมจริยธรรมและแบบอย่างจากบิดามารดาซึ่งทวีความสำคัญมากขึ้น ดังที่ท่านเราะฮฺลุล ﷺ ได้สั่งใช้ให้ฝึกหัดเด็ก ๆ ให้ละหมาดว่า

((هُرُوا أَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ، وَهُمْ أَبْنَاءُ سَبْعِ سِنِينَ، وَأَضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا،

¹ อ้างด้วยบทแก้วในหน้าที่ 12.

وَهُمْ أَبْنَاءُ عَشْرٍ، وَفَرَّقُوا بَيْنَهُمْ فِي الْمَضَاجِعِ¹

ความว่า “ท่านทั้งหลายจงใช้ให้บุตรของพวกท่านละหมาดเมื่อพวกเขาอายุครบเจ็ดปี และจงทำโทษพวกเขาให้ละหมาดเมื่ออายุครบสิบปี และจงแยกที่นอนในระหว่างพวกเขา”

จากนัยของหะดีษข้างต้นชี้ให้เห็นถึงหลักการสำคัญ 3 ประการที่บิดามารดาต้องยึดปฏิบัติเมื่อบุตรเข้าสู่วัยเคียงสา (คัมฮัยซ) ได้แก่ การใช้ให้บุตรละหมาด และเมื่อบุตรย่างเข้าสู่วัยแห่งการบรรลุนิติภาวะให้ทำโทษหากเขาเพิกเฉยต่อการละหมาด และให้แยกที่นอนระหว่างพวกเขา (Ibn Qaiyim, 1988 : 247) การที่ท่านเราะฮูล ﷺ ใช้สำนวนการออกคำสั่งว่า “จงใช้บุตรของพวกท่าน...” ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการละหมาดว่าเป็นศาสนกิจที่สำคัญยิ่งอันดับแรกที่บิดามารดาต้องสอนและฝึกให้บุตรปฏิบัติ โดยในเนื้อความของหะดีษยังได้ระบุช่วงวัยที่เหมาะสมในการเริ่มฝึกหัดละหมาด คือเมื่ออายุครบเจ็ดปี ทั้งนี้เพราะช่วงวัยดังกล่าวถือว่าเด็กเข้าสู่วัยเคียงสา เป็นวัยที่เด็กสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเอง (al-Muqbil, 1995 : 99) และให้ทำโทษบุตรที่ไม่ละหมาดเมื่ออายุครบสิบปี

การสอนให้บุตรเรียนรู้กฎเกณฑ์ และฝึกความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ตามแนวทางการฝึกหัดละหมาดคั่งคัวบหะดีษที่กล่าวแล้วข้างต้น ได้รับการยอมรับตามหลักวิชาการ โดยที่หลักการอบรมเลี้ยงดูบุตรตามกระบวนการทางจิตวิทยาระบุว่า เด็กที่อยู่ในช่วงวัยเด็กตอนกลาง - วัยเด็กตอนปลาย (อายุประมาณ 6 - 13 ปี) จะมีทิศทางของพัฒนาการที่สนองรับการอบรมสั่งสอนที่ลึกซึ้งแบบผู้ใหญ่มากขึ้นมีความสนใจกิจกรรมทางสังคมและศาสนามากขึ้น เด็กวัยนี้จึงควรได้รับการเสริมสร้างและพัฒนาจิตสำนึกเกี่ยวกับศีลธรรมจริยธรรมและค่านิยมให้มากขึ้น ฝึกให้เรียนรู้บทบาททางสังคมที่เหมาะสมกับเพศของตน (อุบลรัตน์ เฟิงสถิตย์, 2544 : 4, 16 - 17) เช่นเดียวกับที่ นิคม วรรณราช (2544 : 35) กล่าวว่า เด็กที่อายุระหว่าง 6 - 14 ปี จะเริ่มมีความคิดลึกซึ้งแบบผู้ใหญ่ มีความเฉลียวฉลาดและมีเหตุผลมากขึ้น เรียนรู้เกี่ยวกับความเชื่อ ความศรัทธาความเคารพทางศาสนาและทางวิญญาณ เรียนรู้ที่จะสร้างนิสัยที่ดีให้แก่ตนเอง ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ ความเชื่อถือและเคารพบูชาในศาสนา

การที่บิดามารดาแนะนำแนวทางที่ท่านเราะฮูล ﷺ สั่งใช้มาปฏิบัติในการฝึกหัดละหมาดแก่บุตรอย่างเป็นทางการเป็นขั้นตอน ถือเป็นการดำเนินตามกระบวนการทางจิตวิทยาอย่างหนึ่งในการโน้มน้าวและชักจูงใจให้บุตรยอมรับการละหมาดอย่างเป็นระบบตั้งแต่ยังเยาว์วัย กล่าวคือ บิดามารดามีเวลาถึง

¹ ส่วนหนึ่งจากหะดีษที่บันทึกโดยอบูดาวูด เลิศาบที่ 2 บทที่ 2 หะดีษหมายเลข 418 และ อะหมัด จาก อัมรฺ อิบฺนุซุฮัยรฺ จากบิดาของเขาจากปูของเข หะดีษหมายเลข 6402 คำนวนที่อ้างเป็นของอบูดาวูด.

สามปีเต็มตั้งแต่บุตรอายุเจ็ดปีจนกระทั่งบุตรอายุครบสิบปีในการฝึกหัดให้บุตรละหมาดจนเป็นนิสัย สร้างสำนึกรับผิดชอบในหน้าที่ ปฏิบัติตนเป็นบ่าวที่ดีของอัลลอฮ์ ﷻ และดำรงเอกลักษณ์ของความ เป็นมุสลิม และเมื่อระยะเวลาดังกล่าวสิ้นสุดลงจึงอนุญาตให้บิดามารดาและผู้ปกครองทำโทษบุตร หากเขาเพิกเฉยหรือละเลยต่อการละหมาดโดยเจตนา

ดังนั้นการฝึกหัดให้บุตรละหมาด ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นการเรียนรู้กฎเกณฑ์แห่งการปฏิบัติ ศาสนกิจ และฝึกเรียนรู้หลักการปลีกย่อยที่เกี่ยวข้องอื่นๆ ได้แก่ การฝึกให้บุตรได้รู้จักวิธีการอาบน้ำ ละหมาดที่ถูกต้อง การเงยบเสียงขณะอะซาน การอ่านบทขอพรหลังอะซาน การปกปิดเอวเราะฮ์ การ ขอพรหลังละหมาด การขอร้องโทษต่ออัลลอฮ์ ﷻ และการที่บิดาพาบุตรชายไปละหมาดร่วมกันที่ มัสยิดก็จะเป็นการปลูกฝังความรู้ที่ผูกพันกับมัสยิดซึ่งเป็นบ้านของอัลลอฮ์ ﷻ และเป็นศูนย์กลาง การเชื่อมสัมพันธ์ระหว่างบ่าวกับพระเจ้า ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการสร้างสำนึกที่ดีต่อหลักบัญญัติ ทั้งสิ้น และยังเป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์หลายประการ เช่น ความอดทน ความตรงต่อเวลา ความมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ ความมีสมาธิ และความสะอาด เป็นต้น

(2) ฝึกหัดให้บุตรถือศีลอด การถือศีลอดเป็นศาสนกิจที่ถูกกำหนดขึ้นเพื่อฝึกฝน และขัดเกลาจิตวิญญาณ เฉพาะอย่างยิ่งการถือศีลอดในเดือนรอมฎอน มีความสำคัญไม่น้อยกว่าหลัก การข้ออื่น ๆ บิดามารดาจึงควรฝึกหัดบุตรให้ถือศีลอดตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเยาว์เช่นเดียวกับการละหมาด เพื่อฝึกความอดทน อุฎวาน(‘Ulwan, 1995 : 2/771) กล่าวว่า บรรดานักวิชาการได้อนุมานการ ฝึกหัดให้เด็ก ๆ ถือศีลอด กับเรื่องของการละหมาด โดยเห็นว่าการฝึกหัดให้เด็ก ๆ ถือศีลอดสามารถ เริ่มกระทำได้เมื่อเด็กมีความพร้อมจะอดทนต่อการอดอาหารได้ ซึ่งก็คือในวัยเดียวกับที่พวกเขาควร จะได้รับการฝึกหัดให้ทำละหมาดนั่นเอง อิบน์หะญูร์ (Ibn Hajar, 1959 : 4/200-201) กล่าวว่า นักวิชาการส่วนมากเห็นพ้องกันว่า การถือศีลอดยังไม่ถือเป็นเรื่องจำเป็น(วาญิบ)สำหรับเด็กจนกว่า พวกเขาจะบรรลุนิติภาวะ แต่นักวิชาการสะลัฟ บางท่าน เช่น อิบน์ฮะญูร์¹ และอิซฮุซซอรี² เห็นควรส่งเสริมให้ฝึกหัดเด็ก ๆ ได้ปฏิบัติ ขณะที่ อิมามซาฟิอี กล่าวว่า บิดามารดาควรใช้ให้เด็ก ๆ ได้ ถือ

¹ อิบน์ฮะญูร์ ชื่อเต็มว่า มุฮัมมัด อิบน์ ฮิรอน อัลบัศรี อัลอันศอรี เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 33 - ค.ศ. 653 ณ เมืองกัศเราะฮ์ มีความเชี่ยวชาญ ทางด้านฟิกฮ์ หะดีษ คัมภีร์ และการทำงานเฝ้าฝัน เสียชีวิตเมื่อปี ฮ.ศ. 110 - ค.ศ. 729 (Kahālah, 1957 : 10/59)

² อิซฮุซซอรี ชื่อเต็มว่า มุฮัมมัด อิบน์ มุสลิม อิบน์ ฮัจญ์ญ์ อัลญาลุกกี อิบน์ ฮิซาบ อิซฮุซซอรี เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 58 ค.ศ. 678 เป็นผู้นั่ง เตะบิฮิน ชาว มะดีนะฮ์ มีความเชี่ยวชาญด้านหะดีษ และฟิกฮ์ ของจำหะดีษ 2200 หะดีษ ท่านเกาะลิพะศุกมีร์ อิบน์ อับดุลอะซีซได้ส่งหนังสือคำจับ แก่บรรดาเพนิกงานว่า "พวกท่านจงให้ความสนใจต่อ อิบน์ ฮิซาบ อิซฮุซซอรี เพราะพวกท่านจะไม่พบว่ามีบุคคลใดทราบรู้เกี่ยวกับสุนนะฮ์ มากกว่าเขา" เขาเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 124 ค.ศ. 742 (al-Zirikli, 1990 : 7/97)

ศีลอคเพื่อเป็นการฝึกให้คุ้นเคยหากพวกเขามีความสมัครใจ และจะต้องทำโทษเพื่อให้ถือศีลอคเมื่ออายุครบสิบปีบริบูรณ์เช่นเดียวกับการระหมาด

การฝึกหัดให้เด็กถือศีลอคเป็นการสอนให้พวกเขาได้เรียนรู้เกี่ยวกับการกำกับดูแลของอัลลอฮ์ ﷻ โดยเขาจะต้องรู้ว่า พระองค์ทรงเห็น ทรงควบคุมดูแลเขาในทุกสถานการณ์ การถือศีลอคเพื่อพระองค์อย่างบริสุทธิ์ใจและการอดทนต่อความหิวกระหายจะทำให้พวกเขาได้รับผลตอบแทนจากพระองค์อย่างประเมินค่าไม่ได้ การชมเชยต่อความอดทนและความพยายามของบุตร และการหากิจกรรมที่สร้างสรรค์เพื่อให้ลืมความหิวโหยจะทำการฝึกถือศีลอคเป็นเรื่องที่ง่ายขึ้น และจะทำให้พวกเขาสามารถถือศีลอคอย่างเข้มแข็งในไม่ช้า

ดังนั้นการฝึกให้บุตรถือศีลอคจึงมีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการระหมาดหรือศาสนกิจอื่น ๆ ทั้งการบริจาคซะกาต และการเรียนรู้เรื่องการประกอบพิธีฮัจญ์ ในอันที่จะปลูกฝังคุณธรรมทางจิตใจ เช่น ความหนักแน่นอดทน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเสียสละ การประหยัด ความเมตตากรุณา ลดความเห็นแก่ตัว และความเสมอภาค ซึ่งล้วนแต่เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งสิ้น

3. ฝึกให้บุตรเรียนรู้และท่องจำอัลกุรอาน อัลกุรอานคือ คำรัสแห่งอัลลอฮ์ ﷻ เป็นธรรมนูญแห่งการดำเนินชีวิต และเป็นสัจธรรมที่พระองค์ทรงประทานแก่มวลมนุษยชาติ การฝึกให้บุตรเรียนรู้และท่องจำอัลกุรอานถือเป็นหนทางที่ดีที่สุดในการปลูกฝังสัจธรรมและการขัดเกลาจิตวิญญาณ นอกจากนี้ การอ่านและท่องจำอัลกุรอานยังถือเป็นหนทางที่ประเสริฐที่สุดในการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวถึงความประเสริฐของการศึกษาอัลกุรอาน ความว่า “ผู้ที่ดียิ่งในมวลตูเจ้าคือผู้ที่ศึกษาอัลกุรอานและสอนอัลกุรอาน”¹

การส่งเสริมให้เด็ก ๆ ท่องจำอัลกุรอานตั้งแต่อายุน้อยเป็นเรื่องที่ได้รับการส่งเสริม เนื่องจากสมองของเด็กมีพลังมหาศาลในการจดจำ เพราะเขายังไม่ต้องคิดเรื่องการดำเนินชีวิต มีเวลาว่างมาก จึงเป็นช่วงที่สมองและความจำดีเยี่ยม สิ่งที่ถูกบรรจุไว้ในความจำในช่วงอายุระหว่างเจ็ดถึงสิบห้าปีจะเป็นสิ่งที่ประทับอยู่ในจิตใจตลอดชีวิต บิดามารดาจึงควรให้เด็กวัยนี้ได้ท่องจำอัลกุรอานทั้งที่บ้านที่มัสยิดและโรงเรียน (Shantūt, 1996 : 112) ดังที่บรรพชนยุคก่อน (สะลัฟ) ต่างให้ความสำคัญกับการสอนให้บุตรหลานเรียนรู้อัลกุรอานตั้งแต่ยังเยาว์วัย ทั้งฝึกอ่านท่องจำ และเรียนรู้ความหมาย จนกระทั่งเติบโตขึ้นมาเป็นบุคคลสำคัญและนักวิชาการชั้นนำของโลกอิสลามมากมาย ตัวอย่างเช่น อิมามชาฟีอี ชีวิตของท่านมีความผูกพันกับการเรียนอัลกุรอาน

¹ หะดีษบันทึกโดยบุคอรี ถัดมาที่ 46 บาบที่ 21 หะดีษหมายเลข 4639.

ตั้งแต่ยังอยู่ในวัยเยาว์ ท่านเริ่มเรียนอัลกุรอานครั้งแรกที่นครมักกะฮ์และสามารถท่องจำอัลกุรอานได้ ทั้งเล่มตั้งแต่อายุน้อยเช่นเจ็ดปี (Hassūn, 2003 : 45) และท่องคัมภีร์มูฏาฮะฮะเมื่ออายุได้สิบปี (al-Sayūti, 1973 : 154) อิมามนะวะวี¹ ท่องจำอัลกุรอานจบขณะย่างเข้าสู่วัยบรรลุนิติภาวะ อิบน์ฮิญาบ² ศึกษาและท่องจำอัลกุรอานเมื่ออายุได้สิบปี (Suwaid, 1996 : 111) และ อิบน์อับบาต³ ได้อ่านและศึกษาอัลกุรอาน โครงการมุกัม⁴ เมื่ออายุได้สิบปี⁵

อิบนุกอลดูน⁶ (Ibn Khaldūn, n.d. : 594) ได้กล่าวถึงชนยุคอดีตที่พยายามส่งเสริมให้บุตรหลานเรียนอัลกุรอานตั้งแต่ยังเด็กว่า การสอนให้เด็ก ๆ เรียนรู้อัลกุรอานเป็นสัญลักษณ์ของศาสนาที่ผู้คนตามหัวเมืองต่าง ๆ ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา โครงการแห่งอัลกุรอาน คือ สิ่งนำพาให้หัวใจเกิดการเชื่อมั่นและศรัทธาอย่างมั่นคง อัลกุรอานจึงเป็นพื้นฐานแห่งการได้มาซึ่งความรู้ที่ปวง

บิดามารดาที่ปรารถนาจะให้บุตรผูกพันอยู่กับอัลกุรอานควรสอนบุตรอยู่เสมอให้รับรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของอัลกุรอาน การได้อ่านและทบทวนอัลกุรอานอย่างสม่ำเสมอจะทำให้จิตใจผูกพันกับอัลลอฮ์ ﷻ และรำลึกถึงพระองค์อยู่ตลอดเวลา อุลวาน (‘Ulwān, 1995 : 779) กล่าวว่า การอ่านและท่องจำอัลกุรอาน เป็นรูปแบบหนึ่งของการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ ทั้งนี้เมื่อบุตรมี

¹ อิมามนะวะวี ชื่อเต็มว่า อะหฺมาด อิบน์ อะหฺมัด อิบน์ มุรฺบิฮ์ อิบน์ อะหฺมัด อิบน์ นะวะวี อัคคิมซิกิ อัชชะฟีอี เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 631 ค.ศ. 1233 ณ เมืองนะวา เป็นปราชญ์ทางด้านฟิกฮ์ หะดีษ ภาษาศาสตร์ และมีความเชี่ยวชาญในอีกหลายสาขาวิชา มีผลงานด้านตำรามากมาย เช่น เราะฎะฮ์อิลฎอติบีน อุมมะฮ์อัลมุฟตีน ตะฮฺซีษุสซัมาอียัลอุมมอด ริกาดุฮ์อัศศอลิฮีน และอื่นๆ เสียชีวิตเมื่อปี ฮ.ศ. 677 ค.ศ. 1278 ณ เมืองนะวา (Kahālāh, 1957 : 13/202)

² อิบน์ฮิญาบ ชื่อเต็มว่า อัลมุสเอน อิบน์ อับดุลลอฮ์ อิบน์ ชัหะฮะฮ์ ฮิญาบ อาลี อิบน์ ฮิญาบ อัลบะละคี เกิดเมื่อปี ฮ.ศ. 370 = ค.ศ. 980 ณ ตำบลละลิก เมืองบุดรอก เป็นนักปรัชญา นักกวี นายแพทย์ และมีความเชี่ยวชาญในอีกหลายสาขาวิชา มีผลงานด้านตำรามากมาย เช่น อัลกอญูนาฟีฎิฎิยะ ตะกฮิฮ์อัลฮิกมะฮ์ ลิสานุนนอลาหฺรึบฟีลญาฮะฮ์ และอื่นๆ เสียชีวิตเมื่อปี ฮ.ศ. 428 = ค.ศ. 1037 (Kahālāh, 1957 : 4/20)

³ อิบน์อับบาต ชื่อเต็มว่า อับดุลลอฮ์ อิบน์อับบาต อิบน์ อับดุลมุฏอฏิบ อัลกุเราะฮ์ฮิย์ อัลซาหิมีย์ เป็นเศาะหะบะฮ์ผู้ทรงเกียรติ เกิดเมื่อปีที่ 3 ก่อนฮิจเราะฮ์ศักราช = ค.ศ. 68 ณ นครมักกะฮ์ เดิมโตใกล้ซัดฮานเราะฮ์ตุล ﷻ เป็นนักบรรณารักษายัลกุรอานคนสำคัญในยุคแรกของโลกอิสลาม มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์แขนงต่างๆ เช่น ฟิกฮ์ และวรรณคดีอาหรับ เป็นต้น ในบั้นปลายของชีวิตสายตมองไม่เห็น พำนักอยู่ที่เมืองฏอฮิฟและเสียชีวิตที่นั่น ในปี ฮ.ศ. 619 ค.ศ. 687 (al-Zirikli, 1990 : 4/95)

⁴ โครงการมุกัม หมายถึง โครงการแห่งอัลกุรอานที่มีข้อความชัดเจนรัดกุมโดยผู้ที่ได้อ่านหรือได้ฟังจะเข้าใจได้เหมือนกันโดยไม่ต้องตีความ.

⁵ หะดีษบันทึกโดย บุคอรี กิตาบที่ 47 ภาบที่ 25 หะดีษหมายเลข 4647.

⁶ อิบนุกอลดูน ชื่อเต็มว่า อะบุซัยด์ อับดุลเราะฮมาน อิบน์ มุฮัมมัด อิบนุกอลดูน เป็นนักคิด นักประวัติศาสตร์ ปรัชญาเมธี และนักสังคมศาสตร์ เกิดและเติบโตที่ประเทศฮุญดีซ เป็นเจ้าของหนังสือ al-Muqaddimah ที่เป็นที่แพร่หลายและได้รับการยอมรับว่าเป็นตำราพื้นฐานด้านสังคมศาสตร์ที่สำคัญของโลกอิสลาม ท่านเสียชีวิตในปี ฮ.ศ. 808 (al-Tunji, 1993 : 1/ 20-21)

จิตใจที่ผูกพันกับการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ﷻ และอยู่ภายใต้การกำกับควบคุมของพระองค์แล้ว เขาจะเติบโตขึ้นอย่างผู้มีความจงรักภักดีต่อพระองค์ คำรงคนอยู่ในคุณธรรมความดีงามจะไม่ตกอยู่ในการกระทำสิ่งที่ชั่วช้าฝ่าฝืน ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวถือเป็นสุดยอดของความดีและความขำเกรงในตัวของบุตร

การที่เด็ก ๆ จะสามารถเรียนรู้การอ่านอัลกุรอานได้อย่างถูกต้องและทำความเข้าใจความหมายได้อย่างรวดเร็วจะต้องเริ่มต้นจากการฝึกอ่านอักษรภาษาอาหรับ จากนั้นจึงฝึกอ่านตามหลักการอ่าน(ตัจวีด)ที่ถูกต้อง แล้วจึงฝึกท่องจำ และเมื่อเข้าสู่วัยที่จะต้องทำความเข้าใจหลักบัญญัติศาสนาจึงให้เริ่มศึกษาความหมาย บิดามารดาควรเป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุตรด้วยการอ่านอัลกุรอานอย่างสม่ำเสมอและพยายามจัดสรรเวลาในแต่ละวันเพื่อสอนอัลกุรอานให้พวกเขา รวมถึงการศึกษาความหมายของอัลกุรอานร่วมกันในครอบครัว ซึ่งนอกจากจะได้รับผลจากการอ่านอัลกุรอานแล้ว เด็ก ๆ ยังจะได้รับรู้บทเรียนแห่งประวัติศาสตร์ที่ถูกกล่าวถึงในอัลกุรอาน ได้รับข้อคิดจากประวัติบรรดานบี และเราะสูล เช่น นบิอาดัม ﷺ นบีนัวหฺ ﷺ และนบิอิบรอฮีม ﷺ ซึ่งในแต่ละยุคมีเหตุการณ์สำคัญ ๆ หลายอย่างเกิดขึ้น รวมถึงเรื่องราวของผู้ทรงคุณธรรมทั้งหลาย เช่น ลูกมานอัลหะกิม อะฮฺลุลกะฮฺฟู และ ชุลก็อรันยิบ เป็นต้น ซึ่งถือเป็นการสร้างแรงจูงใจที่ดีให้แก่บุตรในด้านความสนใจที่จะศึกษาอัลกุรอานอย่างต่อเนื่อง และเป็นวิธีที่ได้ผลดีกว่าการบังคับหรือเคี่ยวเข็ญโดยปราศจากแรงจูงใจใด ๆ

(4) ฝึกหัดปฏิบัติศาสนกิจอาสาต่าง ๆ ได้แก่ การละหมาดสุนัตในช่วงเวลาและโอกาสที่ศาสนาส่งเสริม เช่น การละหมาดสุนัตก่อนหลังละหมาดฟิรฎู ละหมาดสุนัตดูฮา ละหมาดสุนัตอัลเอวาบิน ละหมาดสุนัตอิสติคอรเราะฮฺ และละหมาดสุนัตหาญะฮฺ เป็นต้น

การถือศีลอดสุนัตในวันต่าง ๆ ที่ศาสนาส่งเสริม เช่น การถือศีลอดสุนัตวันจันทร์และวันพฤหัสบดี การถือศีลอดสุนัตหกวันของเดือนเซาวาล การถือศีลอดวันดาฮูอาฮฺและอาฮฺรอฮฺ และวันอะเราะเราะฮฺ เป็นต้น

การบริจาคทานแก่คนยากจนขัดสนเพื่อฝึกจิตใจให้เป็นคนมีเมตตาเพื่อแม่ พร้อมสร้างจิตสำนึกของความรักใคร่ที่น้อมมุสลิมและเพื่อนมนุษย์ร่วมโลกประหนึ่งพี่น้องของตนเอง การสร้างคุณธรรมข้อนี้ให้เกิดขึ้นในจิตใจของบุตรยังเป็นหนทางหนึ่งของการเสริมสร้างการศรัทธาให้เข้มแข็งขึ้นด้วย ท่านเราะสูลได้พยายามสร้างคุณธรรมทางจิตใจด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ให้เกิดขึ้นในจิตใจของประชาชาติของท่าน ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า

1 ((لَا يُؤْمِنُ أَحَدُكُمْ حَتَّى يُحِبَّ لِأَخِيهِ مَا يُحِبُّ لِنَفْسِهِ))

ความว่า “คนหนึ่งคนใดในหมู่พวกท่านทั้งหลายจะยังไม่เป็นผู้ศรัทธา (ที่สมบูรณ์) จนกว่าเขาปรารถนาที่จะให้พี่น้องของเขาได้รับในสิ่งที่เขาปรารถนาที่จะให้ได้แก่ตัวเขาเอง”

อัลลอฮ์ ﷻ ตรัสว่า

﴿ لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴾

(บทอาละอิหมรอน โองการที่ 92)

ความว่า “พวกเจ้าจะไม่ได้ศุลธรรมเลย จนกว่าพวกเจ้าจะบริจาคจากสิ่งที่พวกเจ้าชอบ และสิ่งใดที่พวกเจ้าบริจาคไป แท้จริงอัลลอฮ์ทรงรอบรู้ในสิ่งนั้นดี”

ค. การฝึกอบรมด้านจริยธรรม

จรรยาบรรณเป็นเรื่องที่มีความสำคัญยิ่งในอิสลาม ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวว่า “อันที่จริงฉันถูกส่งมาเพื่อขังความบริบูรณ์ด้านจริยจรรยา”² จรรยาบรรณที่ฝังงมล้วนถูกบรรจุอยู่ในสุนนะฮ์ของท่านเราะสูล ﷺ อย่างครบถ้วน เช่น ความเสียสละ ความอดทนอดกลั้น ความเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความบริสุทธิ์ใจ ความไว้วางใจได้ ความสมถะ ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ สุจริต การเคารพและให้เกียรติผู้อาวุโส การให้เกียรติแก่แขกผู้มาเยือน การเคารพในสิทธิของเพื่อนบ้าน การช่วยเหลือผู้อื่น การให้อภัย และอื่น ๆ โดยปรากฏว่าแนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามหลักจิตวิทยาได้ยืนยันว่า เด็กที่อยู่ในช่วงอายุ 3 – 8 ปี เป็นช่วงวัยที่เด็กมีความไวต่อการรับการปลูกฝังและส่งเสริมจริยธรรมและวัฒนธรรมเป็นอย่างยิ่ง เพราะเด็กยังเป็น “ไม่อ่อนค้ำง่าย” เด็กในช่วงวัยนี้จึงควรได้รับการปลูกฝังทัศนคติต่อคุณธรรมและค่านิยม ความเชื่อฟัง และการเตรียมความพร้อมในการรับจริยศึกษาของเด็กวัยก่อนเรียน (ดวงเดือน พันธุมนาวิน, 2539 : 78) ซึ่งเป็นหน้าที่ของบิดามารดาที่จะต้องถ่ายทอดและปลูกฝังจริยธรรมแก่บุตร โดยเฉพาะอย่างยิ่งจริยธรรมอิสลามเบื้องต้นที่เป็นพื้นฐานจำเป็นในการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคม ดังต่อไปนี้

¹ หะดีษบันทึกโดย บุคอรี, กิตาบที่ 2 بابที่ 6 หะดีษหมายเลข 12 ; มุสลิม, กิตาบที่ 2 بابที่ 17 หะดีษหมายเลข 65 และ อัลดิมิซี กิตาบที่ 34 بابที่ 15 จำนวนที่อ้างเป็นของบุคอรี.

² หะดีษบันทึกโดยอะหฺมัด จากอะบุซรอเยาะฮ์ ﷺ หะดีษหมายเลข 8595.

(1) การกินอยู่แบบอิสลาม

บิคารมารดาควรสอนให้บุตรรู้จักมารยาทการกินอยู่หลับนอนแบบอิสลามซึ่งจะเป็นการปลูกฝังพื้นฐานมารยาททางสังคมแบบอิสลามให้แก่บุตร ตัวอย่างเช่น มารยาทการรับประทานอาหาร บิคารมารดาต้องฝึกให้บุตรล้างมือก่อนและหลังรับประทานอาหาร กล่าวนามอัลลอฮ์ ﷻ (บิสมิลลาฮ์)¹ ก่อนรับประทานอาหาร และกล่าวสรรเสริญพระองค์ (อัลฮัมดุลิลลาฮ์) เมื่อรับประทานอาหารเสร็จ และรับประทานอาหารด้วยมือขวา ดังที่ท่านเราะฮะตุล ﷻ ได้สอนมารยาทการรับประทานอาหารแก่ อัมรฺ อิบนูอะบิซะตะมะฮฺ ว่า เจ้าเด็กน้อยเอ๋ย จงกล่าวนามอัลลอฮ์ จงกินด้วยมือขวา และเริ่มกินจากสิ่งที่อยู่ใกล้² รวมถึงการไม่คำหน้ออาหาร การไม่ทานอาหารจนอิมเกินไป และเคี้ยวอาหารให้ละเอียด ส่วนมารยาทการค้มนแบบอิสลาม ท่านเราะฮะตุล ﷻ ได้แนะนำวิธีการค้มนเพื่อสุขภาพไว้หลายประการ ได้แก่ ควรพักหายใจขณะค้มน ไม่หายใจลงไปนเครื่องค้มน และให้น้มนค้มนไว้เรียบร้อย ทั้งหมดที่กล่าวมานั้นเป็นมารยาทการรับประทานอาหารและการค้มนแบบอิสลามซึ่งจะเป็นผลดีต่อสุขภาพ และการอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นนสังคม (‘Ulwān, 1995 : 422-426)

(2) การรักษาความสะอาด

การรักษาความสะอาดเป็นคุณลักษณะสำคัญประการหนึ่งของมุสลิม เพราะความสะอาดเป็นเครื่องหมายแสดงถึงการศรัทธา ครอบครัวมุสลิมควรฝึกให้บุตรเคยชินกับการรักษาความสะอาดอวัยวะส่วนต่าง ๆ นร่างกายอยู่เสมอ เช่น การอาบน้ำ การแปรงฟัน การตัดเล็บ ตัดผม รวมไปถึงข้าวของเครื่องใช้ เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย ดังเห็นได้จากการที่ท่านเราะฮะตุล ﷻ ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการแปรงฟันและการตัดเล็บ ทั้งนี้เนื่องจากช่องปากและมือเป็นแหล่งกำเนิดเชื้อแบคทีเรียและเชื้อโรคต่าง ๆ การระวังรักษาปากและมือรวมทั้งอวัยวะภายนอกส่วนอื่น ๆ ให้สะอาดอยู่เสมอจึงเป็นผลดีต่อสุขภาพอนามัย และภาคผลที่จะได้รับจากการปฏิบัติศาสนกิจ (Suwaid, 1996 : 244 - 245) จึงกล่าวได้ว่าความสะอาดมีความสำคัญทั้งต่อสุขภาพและศาสนกิจ เพราะความสะอาดทำให้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ทำให้มีสุขภาพแข็งแรงและมีส่วนเสริมสร้างบุคลิกภาพที่ดี และความสะอาดยังเป็นเงื่อนไขสำคัญของการได้รับภาคผลจากการปฏิบัติศาสนกิจ คือ อัลลอฮ์ ﷻ จะทรงรับการประกอบศาสนกิจของผู้ที่รักษาความสะอาดทั้งร่างกาย เสื้อผ้า และสถานที่อย่างเคร่งครัดเท่านั้น

¹ บิสมิลลาฮ์ มีคำเต็มว่า บิสมิลลาฮิรเราะฮมานิรเราะฮีม มีความหมายว่า คิวพระนามแห่งอัลลอฮ์ผู้ทรงกรุณาปรานี ผู้ทรงเมตตาเสมอ.

² หะดีษบันทึกโดยบุคอรีย กิตาบที่ 50 บทที่ 2 หะดีษหมายเลข 4957, มุสลิม กิตาบที่ 37 บทที่ 13 หะดีษหมายเลข 3767, อัศคิมมิจ กิตาบที่ 22 บทที่ 47 หะดีษหมายเลข 1780.

(3) การแต่งกายแบบอิสลาม

อิสลามได้บัญญัติหลักการแต่งกายสำหรับมุสลิมทุกคนให้สวมใส่เครื่องแต่งกายที่ปกปิดมิดชิด โดยสตรีจะต้องไม่เปิดเผยส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย (ต่อหน้าบุคคลที่ศาสนาอนุญาตให้แต่งงานกันได้) ยกเว้นใบหน้าและฝ่ามือ และสำหรับบุรุษต้องปกปิดส่วนของร่างกายตั้งแต่เหนือสะดือถึงใต้หัวเข่า

บิดามารดามุสลิมควรสอนให้บุตรรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นมุสลิมด้วยการแต่งกายให้ถูกต้องตามหลักการ โดยสตรีมุสลิมควรแต่งกายด้วยเสื้อผ้าโปร่งไม่รัดรูป และไม่บางจนเห็นส่วนสัด และสำหรับมุสลิมจะต้องไม่สวมใส่ผ้าไหมและเครื่องประดับที่ทำมาจากทองคำ และต้องระวังการ แต่งกายเลียนแบบกันระหว่างชายหญิงเพราะเป็นสิ่งที่ท่านเราะสูล ﷺ ห้าม (al-Jazā'iri, 1998 : 130-131) อีกทั้งจะต้องระมัดระวังเครื่องแต่งกายให้สะอาดอยู่เสมอและรักษาอิริยาให้สำรวมเพราะความสะอาดและความสำรวมคือคุณลักษณะของผู้ศรัทธา

นอกจากนั้นการแต่งกายลอกเลียนแบบวัฒนธรรมของผู้ไม่ศรัทธาก็เป็นอีกประการหนึ่งที่บิดามารดาจะต้องเข้มงวด เพราะการลอกเลียนแบบทำให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบน ตัวอย่างเช่น การเลียนแบบวัฒนธรรมการแต่งกายเปิดโชว์ส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย ทำให้เยาวชนมุสลิมะฮฺไม่ชอบการคลุมฮิญาบ การแต่งกายลอกเลียนแบบกันระหว่างชายหญิงทำให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ วัฒนธรรมการแต่งกายที่กล่าวข้างต้นมีผลทำให้เยาวชนมุสลิมไม่เห็นความสำคัญของการแต่งกายแบบอิสลามและยังเป็นสาเหตุสำคัญนำไปสู่การเพิกเฉยและละเมิดต่อบัญญัติของอัลลอฮ์ ﷻ

(4) การทักทายแบบอิสลาม

ครอบครัวมุสลิมควรสอนให้บุตรรู้จักการทักทายแบบอิสลาม ซึ่งถือเป็นมารยาททางสังคมที่สำคัญอีกประการหนึ่งสำหรับมุสลิม นั่นคือ การกล่าวสลาม เมื่อพบเจอบุคคลต่าง ๆ เมื่อออกจากบ้าน เมื่อกลับเข้าบ้านเพื่อทักทายบิดามารดาญาติพี่น้อง เมื่อพบเจอผู้ใหญ่ เมื่อเข้าสู่สถานที่ชุมนุมชน และเมื่อพบเจอมุสลิมทั่วไปทั้งที่รู้จักและไม่รู้จักด้วยการกล่าว “*อัสสะลามุอะลัยกุมวะเราะหฺมะตุลลอฮิวะบะเราะกาตุฮฺ*” มารยาทอิสลามดังกล่าวเป็นการทักทายที่เป็นสากลสำหรับมุสลิม อีกทั้งยังเป็นการแสดงความเคารวะ และการมอบความสันติสุขให้แก่กันและกันโดยที่ผู้ใดฮิน การกล่าวสลามจะต้องตอบรับว่า “*วะอะลัยกุมุสสะลามวะเราะหฺมะตุลลอฮิวะบะเราะกาตุฮฺ*” ท่านเราะสูล ﷺ กล่าวส่งเสริมการมอบความสันติสุขให้แก่กันด้วยการกล่าวสลาม ความว่า “ท่านทั้งหลายจะไม่ได้เข้าสวรรค์จนกว่าพวกท่านจะศรัทธา และพวกท่านจะยังไม่ศรัทธาจนกว่าพวกท่าน